Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Společensko-kritické tendence v české próze po roce 1989

(Martin Nezval a Jan Jandourek)

Radka Francová

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: **2017/2018**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Radka Francová**
Osobní číslo:	**H16176**
Studijní program:	**B7105 Historické vědy**
Studijní obor:	**Historicko-literární studia**
Název tématu:	**Společensko-kritické tendence v české próze po roce 1989 (Martin Nezval a Jan Jandourek)**
Zadávající katedra:	**Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování:

Motivy společenské kritiky patří k české literatuře i v polistopadovém období a průběžně nabývají rozličných žánrových, stylistických a tematických podob, od satiry, pastiše a parodie až po rozhořčené manifesty. Cílem bakalářské práce bude na základě komparace sociálně-kritických postupů ve vybraných prózách Martina Nezvala (Anna sekretářka, 1992; Obsluhoval jsem prezidentova poradce, 1993; Premiér a jeho parta, 1994) a Jana Jandourka (Škvár, 1999; Když do pekla, tak na pořádné kobyle, 2000; Mord, 2000) ukázat transformaci takto zaměřené literární tvorby v závislosti na dobové situaci české společnosti postkomunistického období.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014. HRUŠKA, Petr, MACHALA, Lubomír, VODIČKA, Libor, ZIZLER, Jiří (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: Academia, 2008. MACHALA, Lubomír. Literární bludiště. Bilance polistopadové prózy. Praha: Brána a Knižní klub, 2001. NOVOTNÝ, Vladimír. Mezi moderností a postmoderností. Úvahy o typologii české prózy z konce tisíciletí. Praha: CHERM, 2002.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Antonín Kudláč, Ph.D.**
Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2019**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Kolíně, dne 27. 3. 2019

Radka Francová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za cenné rady, jeho vstřícnost a za čas, který mé práci věnoval. Také děkuji své rodině za jejich podporu a trpělivost.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá společensko-kritickými tendencemi v současné české literatuře se zaměřením na naratologickou analýzu próz Jana Jandourka a Martina Nezvala a jejich následnou komparaci. První část v základních obrysech představuje situaci v české literární kultuře po roce 1989 a její další vývoj. Klade zřetel na oblíbenost jednotlivých žánrů a jejich tvůrce. Následující dvě kapitoly obsahují naratologickou analýzu děl obou autorů. Zabývají se žánrovým zařazením vybraných textů, jejich základními motivy, kompozicí a vypravěčem. Jako poslední se věnujeme jazykové struktuře a postavám v jednotlivých narativech. Hlavní oddíl práce využívá metodu kvalifikace ke zkoumání jednotlivých aspektů společnosti, na které autoři pohlížejí kriticky. Poté následuje syntéza a jejich výsledná komparace. V závěru jsou s využitím syntézy shrnuty zjištěné poznatky z rozboru děl obou autorů, především se zaměřením na jejich kritiku společnosti.

Klíčová slova

Jan Jandourek, Martin Nezval, současná česká próza, česká literatura, společenská kritika

Title

Social-critical Tendentions In Czech Prose After Year 1989 (Martin Nezval a Jan Jandourek)

Annotation

The bachelor thesis deals with social-critical tendencies in contemporary Czech literature with focus on narratology analysis of Jan Jandourek´s and Martin Nezval´s proses and their successive comparation. The first part of the thesis describes the situation in Czech literary culture after year 1989 in basics and its next progression. It concentrates on popularity of individual genres and their authors. The next two chapters contain narratology analysis of both author´s pieces. They deal with genre classification of chosen texts, their basic themes, composition and narrator. The last part is about the language structure and characters in individual narratives. The main part of the thesis uses classification method to examine aspects of society which both authors criticize. At last there is synthesis and final comparation. At the end of the thesis, the founded information from analysis of both authors books are summarized with using synthesis method primarily with focus on the criticism of the society.

Keywords

Jan Jandourek, Martin Nezval, contemporary czech prose, czech literature, society criticism

Obsah

Úvod **1**

1 Jan Jandourek a Martin Nezval v kontextu české prózy po roce 1989 ..... **3**

1.1 Situace v literatuře po roce 1989 3

1.2 Tendence v české próze po roce 1989 4

2 Základní rozbor vybraných děl Jana Jandourka **7**

2.1 Jan Jandourek 7

2.2 Žánry 7

2.3 Základní motivy 8

2.4 Kompozice a vypravěč 10

2.5 Jazyk 12

2.6 Postavy 13

2.6.1 Škvár 13

2.6.2 Mord 14

2.6.3 Když do pekla, tak na pořádné kobyle 14

3 Základní rozbor vybraných děl Martina Nezvala **14**

3.1 Martin Nezval 14

3.2 Žánry 14

3.3 Základní motivy 15

3.4 Kompozice a vypravěč 18

3.5 Jazyk 20

3.6 Postavy 22

3.6.1 Anna sekretářka 23

3.6.2 Obsluhoval jsem prezidentova poradce 24

3.6.3 Premiér a jeho parta 26

4 Společensko-kritické tendence **27**

4.1 Jan Jandourek 27
4.1.1 Literatura 27
4.1.2 Náboženství 30
4.1.3 Drogy 32
4.1.4 Nové trendy ve společnosti 33
4.1.5 Hudba a televize 34
4.1.6 Žurnalistika 35
4.2 Martin Nezval 36
4.2.1 Adaptabilita a národní dějiny 36
4.2.2 Sametová revoluce a „revolucionáři“ 38
4.2.3 Mafie a korupce 39
4.2.4 Žurnalistika 40
4.2.5 Partnerské vztahy a erotika 41
4.3 Srovnání 42
5 Závěr 45
6 Použitá literatura 50
Prameny 50
Sekundární literatura 50
Internetové zdroje 51

Úvod

Kritika společnosti se jako téma objevuje v literatuře odnepaměti. Knihy jsou příhodnou platformou pro vyjádření kritických postojů spisovatelů a mají možnost přímo ovlivnit čtenáře v jeho chování a názorech. Je nasnadě, že se mnoho českých autorů vyslovovalo ke stavu porevoluční společnosti v 90. letech, která procházela proměnou v důsledku pádu komunistického režimu trvajícího více než čtyřicet let.

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl naratologickou analýzu textů Jana Jandourka a Martina Nezvala se zaměřením na společensko-kritické tendence v jejich prózách a následně je mezi sebou porovnat metodou komparace. Konkrétně se jedná o díla *Škvár*, *Mord* a *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* prvního autora a *Anna sekretářka*, *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* a *Premiér a jeho parta* autora druhého.

Díly Martina Nezvala se doposud zabývali pouze kritikové v literárních časopisech a nevznikla zatím žádná hlubší a rozsáhlejší odborná studie. Tvorbě Jana Jandourka se věnovala také Mgr. Marta Jiráková ve své bakalářské práci, která se ale především zaměřuje na dílo *V jámě lvové*[1]. Na jeho knihy vyšlo množství kritik v literárních periodikách a také jsme použili některé studie v odborných publikacích, kterých ale není mnoho, a proto se z velké části budeme opírat o vlastní rozbor. Předkládaná bakalářská práce by tedy mohla být přínosná v rozšíření počtu odborných studií o tvorbě těchto autorů.

V první části práce se pokusíme v krátkosti nastínit dobovou situaci v české literatuře po roce 1989. Následně budeme zkoumat jednotlivé tendence v próze, oblibu různých žánrů a zařadíme tvorbu Jana Jandourka a Martina Nezvala do celkového kontextu. Převážně budeme čerpat z poznatků Lubomíra Machaly, který se touto problematikou soustavně zabývá.

Dále provedeme základní rozbor zmiňovaných textů metodou naratologické analýzy. Nejprve krátce představíme osobnosti autorů a poté určíme žánry jejich děl. Následně popíšeme základní motivy námi vybraných próz a analyzujeme jejich kompozici a vypravěče. Využijeme k tomu odborné publikace z oblasti naratologie. Dále se budeme zabývat jazykem, který autoři zvolili a nastíníme základní charaktery postav, jejich motivace a funkci v dílech. O postavách budeme hovořit v každém díle zvlášť.

---

[1] JIRÁKOVÁ, Marta. *Poetika próz Jana Jandourka* [online]. Brno, 2007 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/qarmi/#paneltext. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Petr Bubeníček.

V hlavní části práce se zaměříme na konkrétní aspekty společnosti, ke kterým se autoři staví kriticky, a podpoříme je citacemi z daných děl. Využijeme k tomu metodu klasifikace, následně komparace v další části, kde se pokusíme názory obou autorů porovnat a najít, v čem se shodují či odporují. V kapitole srovnání také použijeme syntézu ke shrnutí výsledných poznatků.

V závěru práce zhodnotíme, jak se nám podařilo naplnit její stanovené cíle. Pomocí syntézy shrneme poznatky z rozborů děl a dále pak z analýzy společenské kritiky. Objasníme, jaký byl výsledek konečného srovnání autorských kritických tendencí a navrhneme další možnosti výzkumu.

1 Jan Jandourek a Martin Nezval v kontextu české prózy po roce 1989

1.1 Situace v literatuře po roce 1989

Rok 1989 byl přelomový pro Československo v mnoha ohledech a pro jeho literaturu neméně. Nejzásadnější změnou bylo zrušení tří dosavadních okruhů, tj. literatury oficiální, samizdatové a exilové. S pádem komunistického režimu a cenzury následoval jako první návrat zakázaných autorů na literární scénu, znovu se vydávala jejich díla, oficiálně vycházela ta samizdatově publikovaná, ale čtenáři se mohli setkat i se zcela novými. Po letech diktátu spisovatelé mohli svobodně tvořit a zprostředkovávat veřejnosti své texty, bez ohledu na sociální původ, politickou příslušnost či jiné mimoliterární aspekty. Zacelovaly se mezery ve vědomostech, znovu se obnovovaly přirozené vztahy mezi generacemi a skupinami. Bylo potřeba rozložit starý navyklý systém, vytvořit nový a naléhat na odchod zdiskreditovaných spisovatelů z české literární scény. Naopak se vraceli autoři katoličtí, surrealističtí, ovlivnění zákazy v roce 1948 a 1968, autoři narození kolem roku 1936, seskupení okolo *Tváře* a další. Na okraji poté zůstávali spisovatelé píšící v duchu socialismu, normalizační autoři, dále pak tvůrci, jejichž dílo v novém kontextu už nebylo tolik zajímavé, či dříve oblíbení písničkáři. Vznikala a obnovovala se nakladatelství, instituce a regionální literární spolky. Vzhledem k liberalizaci nakladatelské práce mnohdy nakladatelé zakládali tyto podniky s cílem vydat své vlastí knihy, nebo texty svých přátel. Objevuje se zde také fenomén tzv. nakladatelství jedné knihy, protože prvotní nadšení pohřbily finanční náklady spojené s vydáváním textů. Knižní trh byl přehlcen množstvím vydávaných titulů, a hrozil tak jeho kolaps. Také následoval úpadek prvotního čtenářského zájmu. [2]Tématu české literatury po roce 1989 se soustavně věnuje literární historik a kritik *Lubomír Machala* ve svých vědeckých pracích. Samostatně vydal například knihy jako *Česká próza 90. let* (1999) či *Literární bludiště. Bilace polistopadové prózy.* (2001). Kolektivně pak *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do*

[2] MACHALA, Lubomír. Próza. In HRUŠKA, Petr – MACHALA, Lubomír – VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha, 2008. s. 275-311. ISBN 978-80-200-1630-0.
MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště. Bilance polistopadové prózy.* Praha, 2001. s. 12-30. ISBN 80-7243-139-0.

současnosti (1994), nebo se podílel s dalšími literárními historiky na vzniku knihy mapující toto téma *V souřadnicích volnosti* (2008).[3]

1.2 Tendence v české próze po roce 1989

V oblasti prózy se hovoří o několika fázích, které se vzájemně prostupovaly. V první etapě se vyrovnávala literární kultura s texty, které dříve nemohly být publikovány, následoval kult autenticity a jejího prosazování, až nakonec vznikala nová fabulovaná próza, přišel tzv. návrat příběhu. Pozice spisovatele jako představitele svědomí národa, politického komentátora a kritika přestala platit a autoři se věnovali pouze umění. Tematizace současného dění, zvláště pak sametové revoluce byla brána spíše okrajově, jako součást příběhu. *„Příznačné pro změnu společenské situace bylo, že jako první ostych při zobrazování soudobé společenské a kulturní situace ztratili prozaici, kteří ve svých pracích zaujali k aktuálnímu dění po listopadu 1989 negativní postoj, respektive ti, kteří před uměleckými ambicemi upřednostnili honbu za senzacemi, čtenářským zájmem a komerční úspěch. Záporný postoj vůči společenskému zlomu manifestovaly kupříkladu již názvy knih Mafie po listopadu aneb Ryba smrdí od hlavy Zdeny Frýbové (1992), Vekslák 2 aneb Malý český bordel Pavla Frýborta (1993) nebo Premiér a jeho parta (1994) Martina Nezvala.“* [4]Přicházela snaha o reflexi aktuálních společenských problémů s využitím satiry. *„V druhé polovině devadesátých let se větší nadhled nad společensko-politickými tématy a intenzivnější zájem o ně projevil zejména v tvorbě prozaiků mladší generace, a to zvláště nárůstem děl varujících nad různými formami manipulace s individuálním i společenským vědomím, uplatňovanými například ve volebních kampaních, reklamě či náboženství“* [5]Jako příklady autorů zabývajících se touto problematikou uvádí Machala *Jana Jandourka, Petra Ulrycha, Bohuslava Vaňka-Úvalského nebo Martina Komárka*.

Dále se pak začaly vydávat více žánry populární a brakové literatury, jako například rodokapsy, historické „čtivo“, detektivní romány, červená knihovna či společenské pamflety. V průběhu 90. let se hovoří o tzv. návratu příběhu *„Nelze rovněž přehlédnout, že na konci poslední dekády dvacátého století se zejména zásluhou mladších spisovatelů (Irena Dousková*

---

[3] NOVOTNÝ, Vladimír – BLÁHOVÁ, Kateřina. Lubomír Machala. In *Slovník české literatury po roce 1945*, 2007 [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=509&hl=machala+

[4] MACHALA, Lubomír. Próza. In HRUŠKA, Petr – MACHALA, Lubomír – VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha, 2008. s. 278. ISBN 978-80-200-1630-0.

[5] Tamtéž, s. 279

Někdo nožem, *Jan Jandourek* Mord, *Petr Ulrych* Srdce marionet, *vše 2000) začala rýsovat další z vln autorského zájmu o detektivní žánr, popřípadě varianty jemu blízké, zdůrazňující epický spád a akční charakter výpovědi.“* [6]

Probíhala také detabuizace některých témat, v dílech se začal například otevřeně objevovat sex a erotika. To je příznačné i pro námi sledované autory, hlavně pro tvorbu *Martina Nezvala*, který tyto motivy do svých próz často začleňuje.

Próza se po roce 1989 rozdělila do dvou linií, na autenticitní a fantaskní. Velmi oblíbeným žánrem se stávají na jedné straně autobiografie, paměti a deníky (*Václav Černý, Jan Zábrana, Eva Kantůrková, Bohumil Hrabal, Ludvík Vaculík, Martin C. Putna*…) a na straně druhé naopak postmoderní romány plné imaginace, hry a fantazie. Postmoderna obecně zaznamenala velký nárůst obliby a autoři v jejím duchu vytvořili množství děl, nebo využívali některé její postupy v jiných žánrech. Jako příklady postmodernistů můžeme uvést *Jáchyma Topola, Jiřího Kratochvila, Danielu Hodrovou či Vladimíra Macuru.*

Snaha odlišit se od elitářské moderny a přizpůsobit se širšímu čtenářskému okruhu dala vzniknout dílům, která stojí na pomezí náročné a populární literatury. Typickým příkladem je tvorba *Michala Viewegha*, který se po svém druhém románu *Báječná léta pod psa* (1992), který kritika přijala velmi dobře uchýlil spíše k masové kultuře. Dalšími představiteli této tendence jsou například *Petr Šabach, Ivan Klíma, Pavel Kohout, Martin Nezval či Jan Jandourek. „Snaha zaujmout svými prózami jak intelektuálně disponované a sečtělé čtenáře, tak širší publikum – na rozdíl od Viewegha či Šabacha zejména v ohledu dosažené popularity ne zcela naplněná – se stala příznačnou také pro ROMANA LUDVU (1966) a JANA JANDOURKA (1965). Oba autoři přitom od svých debutů (Ludva: Smrt a křeslo, 1996; Jandourek: V jámě lvové, 1997) preferenci postupů populární literatury a využívání atraktivních námětů i prostředí zvyšují. Oba se také ve svých románových pracích (Jandourek: Škvár, 1999; Ludva: Stěna srdce, 2001) pokusili reflektovat problematiku umělecké tvorby, a to nikoliv v souvislosti s ujasňováním vlastního tvůrčího směřování.“*[7]

Návrat do minulosti byl jedním z hlavních tematických celků příznačných pro toto období. Rozšířilo se množství podžánrů historické prózy a čtenáři se tak mohli setkat s napravováním ideologicky posunutých dějin českého národa (*Vladimír Körner, František*

---

[6] MACHALA, Lubomír. Próza. In HRUŠKA, Petr – MACHALA, Lubomír – VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha, 2008. s. 308. ISBN 978-80-200-1630-0.
[7] Tamtéž, s. 295

Neužil, Egon Bondy), tématem soužití Čechů a Němců (*Bohumil Hrabal, Michael Konůpek, Václav Vokolek, Zdeněk Šmíd*), s rodovými kronikami (*Zdeněk Šmíd, Josef Jedlička, Jan Vrak, Jiří Drašnar*), historickými tématy pojímanými postmoderním přístupem (*Vladimír Macura, Václav Vokolek*) či jinými dalšími. V souvislosti s tím se rozšiřovala obliba tzv. historického čtiva. Jako příklady autorů zde můžeme uvést *Ludmilu Vaňkovou* či *Maxi Marysko.*

Feminismus jako fenomén se v próze uplatnil také. Začaly se objevovat časopisy a specializovaná nakladatelství, která vydávala takto laděné texty. V roce 1991 založila *Jiřina Šiklová* Nadaci pro Gender Studies. Jako příklady autorek zabývajících se feministickou prózou můžeme uvést *Evu Hauserovou, Alexanderu Berkovou nebo Carolu Biedermannovou*. Obecně nástup nových ženských autorek do literatury je nezanedbatelným faktem. Spisovatelky jako *Tereza Boučková, Zuzana Brabcová, Halina Pawlowská, Irena Dousková* či *Iva Pekárková* se těšily velké oblibě. S tím souvisí i detabuizace lesbického tématu v české próze, zásluhou především *Zuzany Brabcové*. [8]

[8] MACHALA, Lubomír. Próza. In HRUŠKA, Petr – MACHALA, Lubomír – VODIČKA, Libor et al. (eds.). *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha, 2008. s. 275-311. ISBN 978-80-200-1630-0.
MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště. Bilance polistopadové prózy.* Praha, 2001. s. 12-30. ISBN 80-7243-139-0.

2 Základní rozbor vybraných děl Jana Jandourka

2.1 Jan Jandourek

Jan Jandourek je prozaik, esejista, publicista, sociolog, překladatel a nakladatel. Jeho tvorba je ovlivněna studiem na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích a dále pak vzděláním v oblasti sociologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. V současné době je knězem starokatolické církve na volné noze. Během svého života také působil jako pedagog v oblasti religionistiky, literatury a sociologie. V roce 2006 založil vlastní nakladatelství *Tartaros*. Jako publicista působil v redakcích novin a časopisů jako například *MF Dnes, Literární noviny, Souvislosti, Reflex* či *Katolický týdeník*. Spolupracuje také s Českým rozhlasem a Českou televizí. V roce 2014 se stal spoluzakladatelem *Sdružení novinářů proti omezování svobody médií*. Roku 1997 získal Cenu Jiřího Ortena za knihu *V jámě lvové.*

V oblasti beletrie je Jan Jandourek autorem šesti románů, mimo námi sledované, to jsou *V jámě lvové* (1997)*, Vražda je krásná* (2004) a *Bomba pod postelí* (2001). V závislosti na jeho vzdělání v oblasti sociologie a teologie vyšly knihy rozhovorů s Tomášem Halíkem, Zdeňkem Matějčkem a Václavem Malým, dále pak esejistické knihy jako například *O víře trochu jinak* (1991) či *Svatí a kacíři světových náboženství* (1998). Jako učitel se projevil při psaní odborných učebnic pro humanitní obory jako je *Sociologický slovník* (2001)*, Úvod do sociologie* (2003) nebo *Slovník sociologických pojmů* (2012). Popularizačně laděné jsou jeho texty *Průvodce sociologií* (2008)*, Vzestup a pád moderního ateismu* (2010) či *Sociologie zločinu* (2011).[9]

2.2 Žánry

Z hlediska žánru o Jandourkových knihách můžeme s jistotou konstatovat, že to jsou romány. Jak je ale specifikovat blíže? Pokud se budeme držet rozlišení románů Dagmar Mocné, Josefa Peterky a kolektivu v knize *Encyklopedie literárních žánrů*, můžeme říci, že *Mord* je detektivním[10]. Další dva se ale příliš nehodí do žádné z charakteristik. Můžeme ovšem říci, že *Škvár* má některé prvky románu satirického a jeho druhá linie, kniha *Zámek pomalého umírání*,

[9] KOŠNAROVÁ, Veronika. Jan Jandourek. In Slovník české literatury po roce 1945, 2015 [online].[cit.2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1649&hl=jandourek+

[10] MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Detektivka. In: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, 2004. s. 106-114. ISBN 80-7185-669-X.

je parodií architextu[11]. Stejně tak *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* je těžko zařaditelnou knihou z hlediska žánru. Spokojíme se tedy s označením román.

2.3 Základní motivy

V této kapitole se budeme zabývat motivickou výstavbou vybraných děl Jana Jandourka *Škvár* (1999)*, Když do pekla, tak na pořádné kobyle* (2000) a *Mord* (2000). Společensko-kritickým tendencím se budeme věnovat v následujících kapitolách, a proto je vydělujeme.

Všechny tři romány se odehrávají v Praze v 90. letech, s výjimkou retrospektivních částí v knize *Když do pekla, tak na pořádné kobyle,* které zachycují autorovy autobiografické vzpomínky na mládí. Jandourek toto prostředí zobrazuje pomocí motivů typických pro polistopadovou dobu ve velkoměstě. Dále se v románech setkáváme s řadou pražských zákoutí, jako například barů, kaváren, městských částí, hudebních i erotických klubů a podobně. Tyto prvky dokreslují pozadí dobové atmosféry. Jandourek prostřednictvím hlavní postavy v knize *Mord* kritizuje turismus, nazývá Prahu *Kafkalandem*[12] a nevybíravě se vyjadřuje k turistům jako k *„(...) okupačním hordám, které – poté co je vyčerpala prohlídka Karlova mostu – zaplňují svými propocenými tričky neboli T-shirts s obrazem depresivního Franze Kafky na hrudi poslední volná místa pražských podniků a neuvěřitelně řvou.“* [13]Dále se zmiňuje o kriminalitě, mafii a negativně hodnotí práci policie, která proti nim nezasahuje. V knize *Mord* také policii ukazuje v negativním světle, kdy soukromý detektiv vyřeší vraždu mladé dívky dříve než policejní aparát. Drogy zaujímají ve všech zkoumaných dílech podstatné téma a neodmyslitelně patří k uvolněné době po listopadu 1989. Jandourkovi hrdinové experimentují nejen s marihuanou, ale v případě románu *Škvár* i s halucinogenní drogou Tripgoer, kterou hlavní postava Kamil vyzkouší na popud své přítelkyně, a část textu je věnována popisu jeho stavu po požití narkotika.

Ve všech zkoumaných knihách můžeme nalézt řadu odkazů na soudobou popkulturu, většinou v kritickém postoji. Objevují se zde zmínky o periodikách, jako je *Reflex, Respekt, Story, Mladá fronta Dnes* či *Blesk,* který se často stává předmětem humoru ve formě parodie. Vzhledem k tomu, že Jandourek je mimo jiné také publicistou, je mu novinářské prostředí blízké a své zkušenosti využívá v románu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle*, kde je hlavní autobiografický hrdina Pavel redaktorem v *Týdeníku*. Dále se zde objevují zmínky o populární

---

[11] MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Parodie. In *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, 2004. s. 441-447. ISBN 80-7185-669-X.
[12] JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. s. 35. ISBN 80-86202-37-2.
[13] Tamtéž, s. 35

hudbě, pokleslé televizní zábavě a v neposlední řadě také hlavně o literatuře. Konkrétně s hudbou se setkáváme například v románu *Mord* při návštěvě koncertu undergroundové kapely, která hraje tzv. techno, a Jandourek tento hudební styl pojímá humorně, až parodicky: *„Bušení připomínalo sbíječku a do toho monotónní hlas připomínající schizofrenního buddhistického mnicha, který zrychleně nacvičuje avantgardní mantry.“*[14]

Literární kultura a její kritika zaujímá ve sledovaných dílech důležitou pozici, nejvíce pak v románu *Škvár,* kde je jeho ústředním tématem. Hlavní hrdina, spisovatel Kamil, je zklamán z čtenářského a literárně kritického neúspěchu svých neoexistencionálních děl, a proto se rozhodne napsat „škvár“. V knize pak můžeme sledovat proces psaní díla, které je později nazváno *Zámek pomalé smrti,* Kamilovy úvahy o populárních žánrech literatury a zároveň číst výsledek jeho práce. Dále se v románu objevuje řada reflexí mladého spisovatele o soudobé literární tvorbě, čtenářích, literární kritice a knižním trhu. Důležitou postavou je rovněž spisovatel Vrána, který reprezentuje Michala Viewegha. Objevuje se v díle *Mord,* i ve *Škváru* a je zde vnímán jako autor populárních literárně nehodnotných děl pro masové čtenáře. Tím, jak konkrétně Jandourek kritizuje českou literární kulturu 90. let, se budeme zabývat ve čtvrté kapitole.

Mezi další motivy Jandourkových románů patří také zmínky o tématech rezonujících ve společnosti a myšlenkových hnutích. Pokud prozatím vynecháme náboženská témata, můžeme se zde setkat například s ekologickým a feministickým hnutím, dále pak s okultismem, spiritismem či satanismem a dalšími. Autor je pojímá s jistým ironickým nadhledem. Více se jim budeme věnovat v kapitole o společensko-kritických tendencích v jeho tvorbě.

Doba před listopadem 1989 je ve sledovaných dílech reflektována různě. V *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* se vracíme do dob normalizace prostřednictvím vzpomínek autobiograficky laděné hlavní postavy Pavla. Setkáme se zde s úvahou nad tragickou pozicí církve po roce 1948, výslechovými metodami agentů StB, popisem listopadových událostí, otázkou spolupráce církevních činitelů se Státní bezpečností či obecně s udavačstvím. V románech *Mord* a *Škvár* se komunismus příliš netematizuje s výjimkou postavy otce Kamilovy přítelkyně ve *Škváru*. Tento hrdina je pojímán spíše tragicky nejdříve pohledem své dcery, která ho nenávidí a odsuzuje, a následně v závěrečné části románu, kdy se setkává s hlavním hrdinou a vypráví mu o tom, že jako mladý napsal socialistický román *Rudá brázda*. Tragicky také působí postava jeho kolegy, soudruha Bezdíčka, který neunese politický převrat

[14] JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. s. 51. ISBN 80-86202-37-2.

v roce 1989 a spáchá sebevraždu. Jandourek zde využívá ironie a postavu zesměšňuje i v jejích posledních chvílích, takže se ve výsledku jeví spíše uboze.

Dalším výrazným motivem v těchto prózách jsou partnerské vztahy a ženy. Jandourkovi hrdinové v textech střídají partnerky, které určitým způsobem silně ovlivňují jejich život. Nejsilnější vliv můžeme najít v románu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle*, kde se hlavní postava Pavel rozhodne opustit církev kvůli vztahu se svou přítelkyní Janou. V dílech je často také tematizovaná erotika, ať už v podobě sexuálních zážitků, nebo v úvahách o celibátu, potlačených touhách či snech. Dále se zde setkáváme se střetem mužského a ženského světa, nepochopením, partnerskými krizemi, a to vše je pojímáno s jistou tragikou smíšenou s ironií. Postavy mužů často hledají ideální partnerku a vlivem okolností, nebo jiných překážek ji nenacházejí.

S problematikou náboženství se hojně setkáváme ve všech třech dílech, nejsilněji však v románu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Tento autobiograficky laděný román je prosycen otázkami křesťanské víry v závislosti na tom, že autor je bývalým katolickým knězem. Setkáváme se zde s každodenností církevního zařízení pro výchovu kleriků, s otázkami ohledně celibátu či řádové kázně, dále pak s církví v souvislosti s komunistickým režimem a dalším množstvím témat, které Jandourek pojímá kriticky v závislosti na osobní zkušenosti. Text je prokládán úryvky z církevních textů, které jsou zdrojem nechtěného humoru[15]. Autor se také věnuje náboženským sektám, buddhismu a islámu. Upozorňuje na nebezpečí fanatismu prostřednictvím postav, které jsou ovlivněné různými náboženskými skupinami, a dostávají se tak dokonce až do psychiatrické léčebny. Také v *Mordu* a *Škváru* se můžeme setkat s podobnými tendencemi, ale problematika náboženství je zde spíše pojímána s humorem a ironií.

2.4 Kompozice a vypravěč

Kniha *Škvár* je románem, jehož hlavní postavou je spisovatel Kamil. Pokud se budeme držet typologie fokalizace Gérarda Genetta, můžeme tvrdit, že se zde setkáváme s interní fokalizací, konkrétně fixní, protože na příběh nahlížíme z perspektivy pouze jedné hlavní postavy.[16] Z hlediska gramatické podoby je vypravěč v er-formě a v narativní rovině je

[15] PILAŘ, Martin. O thrilleru duchovním i akčním (Jan Jandourek). In *Vrabec v hrsti aneb klišé v literatuře*. Praha, 2005. ISBN 80-7363-021-4.
[16] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013, s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.

heterodiegetický, tedy neúčastnící se děje. [17] Kompozice románu je lineární [18] se zvláštností v tom, že Jandourek v prvních dvou třetinách knihy vkládá do vyprávění jednotlivé pasáže románu Škvár, který hlavní protagonista píše. Tento „román v románu“ je přehledně oddělen kurzívou. Jako úvodní motto autor použil citát z knihy Jana Křesadla *Fuga trium,* který hovoří o nevyhnutelnosti permanentní samoty člověka, potřebě si ji uvědomit a vyrovnat se s ní.[19]

Mord je detektivním románem, který je převážně tvořen rozhovory soukromého analytika Huberta s podezřelými a svědky zločinu, a zbytek textu spíše tvoří jakési oslí můstky k jejich dialogům. Příběh je vyprávěn v er-formě heterodiegetickým vypravěčem. [20]Fokalizace je stejně jako ve *Škváru* interní a fixní. [21] Z hlediska kompozice využil autor typ lineární [22]a text odděloval pouze vynechaným řádkem.

Román *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* je členěn do tří částí, které mají názvy spojené s biblickou tematikou: *Sestup z hory Karmel, Na rovinách babylonských* a *Volný pád.* Reprezentují jednotlivé etapy života hlavní postavy. Tyto úseky jsou rozčleněné na další podkapitoly, většinou také tři. Autor příběh doplňuje různými krátkými epizodami ze života postav, legendárními příběhy či citacemi z různých náboženských a jiných textů. Celý román je uveden citáty Josepha Hellera a evangelisty Marka. *„Chtěl jsem Boha a posílají mi ženu.“* [23] je reprezentací ústředního rozporu hlavního hrdiny. Musí si vybrat mezi životem v církvi a ženami. Vypravěč je v ich-formě a homodiegetický[24], přičemž fokalizace je opět interní a fixní.[25] Kompozice je lineární[26] s občasnými epizodními odbočkami a retrospektivními pasážemi.

---

[17] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013, s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[18] HODROVÁ, Daniela. Kompozice lineární. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 395-407. ISBN 80-7215-140-1.
[19] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 5. ISBN 80-85906-70-8.
[20] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[21] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.
[22] HODROVÁ, Daniela. Kompozice lineární. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 395-407. ISBN 80-7215-140-1.
[23] autorem citátu je Joseph Heller
JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s. 5. ISBN 80-86202-74-7.
[24] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[25] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.
[26] HODROVÁ, Daniela. Kompozice lineární. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 395-407. ISBN 80-7215-140-1.

2.5 Jazyk

Jandourkovy romány jsou psány zpravidla spisovnou češtinou s výjimkou přímé řeči některých postav, které z důvodu navození autenticity používají slangové výrazy, vulgarismy, či obecnou češtinu. V případě knihy *Mord* jejich dialogy tvoří většinovou část knihy a přímá řeč postav si je velmi podobná, takže text ve výsledku působí jednotvárně a čtenář by se dokonce mohl ztrácet v tom, kdo právě mluví. *„Důležitým pilířem dobré detektivky jsou dostatečně spádné a zároveň obsažné dialogy, v řeči plasticky odstíněné podle hovořícího. Všechny postavy Jandourkova románu však mluví naprosto stejně, ať jde o studentku, muzikanta nebo prostitutku (i když je to bývalá učitelka) nemůžu si pomoct, ale když příslušník podsvětí hovoří jazykem univerzitního vzdělance, vzbuzuje to ve mně přinejmenším nedůvěru. Rozbředlé plkání lze jistě u některých postav použít jako charakterizační prvek, u všech to však poněkud ztrácí svůj smysl.“* [27]Pro knihu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* autor tematicky využívá náboženskou terminologii, latinské výrazy či citáty z církevních textů. Dále se pak v jeho románech setkáváme s řadou faktických názvů, především míst v Praze. Jandourek také často zmiňuje osobnosti z humanitních věd a křesťanské historie. Zvláštní důraz je zde kladen na spisovatele, často v ironickém slova smyslu. Dalším zajímavým prvkem je foneticky přepsaná angličtina a němčina, kterou autor využívá v románu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle*, pravděpodobně pro zdůraznění nedokonalého jazykového vybavení postav a jako humorný prvek. V neposlední řadě je zde také často využito velkých písmen k zdůraznění některých slov, nejčastěji během náboženského vytržení hrdinů.

Typickým prvkem všech námi zkoumaných próz je humor, ironie a sarkasmus. Kromě ironického zesměšňování všeho a všech jsou také zdrojem humoru často výčty. Jako příklad můžeme uvést vypočítání *„(...)řady ďábelských aspektů, kterými se skutečný Antikrist projevuje v dějinách: umělá hmota, populární hudba, růžence z fluorescentní hmoty, brzké ranní vstávání, skříně z dřevotřísky, Family Frost, Kelly Family, charismatické hnutí, ženské hnutí, mírové hnutí, hnutí Pro Choice, hnutí Pro Life, foliáky na tzv. zahrádkách, tzv. zahrádky jako takové, tzv. sudové víno z Moravy, Moravskou národní stranu, Slovenskou národní stranu, všechny národní strany a vrcholový sport, především hokej.“*.[28]

---

[27] KUDLÁČ, Antonín K. K. Jak zavraždit detektivku. In *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001(2) [cit. 2019-02-15]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2001_02/jandourek.php

[28] JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. s. 64. ISBN 80-86202-37-2.

2.6 Postavy

Jandourkovými hlavními hrdiny jsou ve všech námi sledovaných dílech striktně muži. Jsou to intelektuálové povznesení nad úroveň ostatních členů společnosti a jejich prostřednictvím autor vyjadřuje své kritické postoje vůči ní. Opakuje se u nich problém navazování funkčních vztahů se ženami, se kterými se v textech setkávají. Výjimkou je postava detektiva v *Mordu*, který působí v tomto ohledu spíše asexuálně. Ve všech románech je použita interní a fixní fokalizace. Na příběh tedy nahlížíme z perspektivy jednotlivců, právě těchto ústředních hrdinů a čtenář má tak omezený pohled na skutečnost. S tím souvisí i to, že autor využívá přímou i nepřímou prezentaci charakteru postav, ale vzhledem k tomu, že perspektiva je omezená, nesetkáváme se například často s explicitní charakterizací jejich vzhledu či vlastností. [29]

V následující části naší práce se budeme zabývat konkrétní charakterizací jednotlivých postav v Jandourkových textech. Budeme hovořit o jejich výchozích situacích a základních charakterových vlastnostech. Zmíníme také některé vedlejší postavy, které mají vliv na postavy ústřední.

2.6.1 Škvár

Hlavní postavou knihy *Škvár* je spisovatel Kamil, který je zklamán z neúspěchu svých dvou neoexistencionálních románů a kriticky pohlíží na české čtenářské publikum. Nedovede se smířit s tím, že knihy jeho konkurenta, autora Vrány, aluze na Michala Viewegha, jsou úspěšnější, i když nejsou umělecky kvalitní, spíše je pokládá za prvoplánové. V důsledku toho se rozhodne, že zesměšní nakladatele i publikum napsáním reakčního románu na populární žánry. *„Domů se vrátil odhodlán pomstít se celému literárnímu světu tím, že napíše škvár. Ne, žádnou parodii, nic skrytě hlubokého, ale skutečný Škvár. (...) Poruší všechna pravidla a dopustí se perverze. (...) Nakonec se rozhodl smísit všechny potřebné žánry. Detektivku, horor, dívčí román, gotický román a cokoli, co ho napadne. Ještě nějak zkusí zesměšnit Franze Kafku, tu moderní modlu, jehož knihy nejsou ke čtení (a některé ani nejsou dokončené, takže normální člověk neví, jak to dopadlo), ale všichni musí povinně tvrdit, že je čtou a že vyjadřují jejich odcizené pocity.“*[30] Knihu skutečně dokončí, vydá a ta se setkává s nebývalým úspěchem. Kamil mimo psaní řeší také vztahové problémy s ženami, které pramení z jeho touhy po

---

[29] FOŘT, Bohumil. Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání. Praha, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.
[30] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 7-8. ISBN 80-85906-70-8.

dokonalé partnerce. Tu však nenachází a v důsledku toho ho trápí pocity méněcennosti. Tvrdí o sobě, že má řadu femininních rysů, je cynický, trpí strachy ze všeho možného i nemožného, ale hlavně z nemocí. V rámci autoterapie dokonce vypočítává své obavy: *„Bojím se impotence. Bojím se těla stárnoucí ženy. Bojím se rakoviny střev. Bojím se leukemie. Bojím se maniodepresivity. Bojím se berního úřadu, policie a soudů. Bojím se skinheadů, cikánů a Ukrajinců. Bojím se samoty, manželství, výchovy dětí a literárních kritiků. Bojím se skoro všeho.“*[31] V průběhu příběhu se setkává s ženami, seznamuje se s drogami, náboženskými sektami, účastní se nezávislé party ve squatu a na všechno nahlíží kritickým cynickým pohledem sobě vlastním.

2.6.2 Mord

Hlavním protagonistou knihy *Mord* je středoškolský učitel a soukromý detektiv Hubert. Autor se nám ho snaží představit jako záhadného jedince, o kterém nám moc neprozrazuje, ale v důsledku toho působí příliš ploše a bezcharakterně. Jeho výrazným znakem je cynismus, s kterým pohlíží na vše okolo sebe. *„Dobře ti tak, řekl si Hubert a pomyslel si, jak strašný život musí mít abstinenti, protože žijí v přesně takovém světě, jaký je. Není divu, že se potom musí věnovat filozofii.“*[32] Další vedlejší postavy Jandourkova detektivního románu jsou založené na obecných klišé, ať už jde o policistu, punkového zpěváka, gymnaziální studentku či profesora. Paradoxní je, že všechny mluví podobným jazykem, jak už jsme podotkli výše. Neřeší žádné zásadní existenciální problémy, neuvažují nepředvídatelně a spíše se v knize pouze nacházejí, což poměrně ovlivňuje dojem z četby, který je ve své podstatě nijaký.

2.6.3 Když do pekla, tak na pořádné kobyle

Dílem *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* nás provází postava Pavla, který zastává v románu více rolí. Je studentem teologického ústavu v Litoměřicích, kde zažívá jak tlak ze strany církve, tak komunistického režimu. Po zanechání studia kvůli své lásce Janě se rozhodne studovat společenské vědy na univerzitě v porevoluční době, kdy je okouzlen uvolněnou atmosférou přednášek a zápalem učitelů. Následně pracuje jako novinář. Pavel je postavou silně autobiografickou a často kritizuje společenské dění, ať už v době socialismu, nebo po revoluci. Na svět pohlíží skepticky.

Dalšími postavami jsou tři dívky, se kterými Pavel naváže vztah. První z nich je mladá studentka Jana, další vysokoškolská studentka Ivana a jako poslední Branka. S žádnou z nich

---

[31] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 169. ISBN 80-85906-70-8.
[32] JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. s. 105. ISBN 80-86202-37-2.

se vztah nevydaří. Zajímavou postavou je také Klára, se kterou se hlavní hrdina setkává ještě jako student teologie na úplném začátku díla. Zároveň se také setkáním s ní dílo uzavírá. *„Prozkoumala mě pohledem svých tmavomodrých očí. A díval se na mě Bůh. Veliký a Slitovný a Jediný. Který, ať padám jakkoliv dlouho, provází mě v mém dlouhém, krásném, závratném, volném pádu, který žádného konce nemá a nikdy mít nebude.“*[33]

[33] JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s 353-354 ISBN 80-86202-74-7.

3 Základní rozbor vybraných děl Martina Nezvala

3.1 Martin Nezval

Martin Nezval je prozaik, publicista a novinář, který studoval dramaturgii na DAMU a v rámci toho poté pracoval jako režisér v divadle, televizi a rozhlase. Od roku 1989 spolupracoval s deníkem *Mladá fronta* a následně se začal orientovat na novinářskou práci. Dále pak pracoval v denících *Právo lidu* a *Mladá fronta Dnes,* u kterých se podílel i na jejich obnově. Krátce také působil jako redaktor v denících *Blesk, Reflex* a dalších periodikách. Od roku 1994 byl zaměstnán jako šéfredaktor a stal se spolumajitelem české verze periodika *Penthouse.* Dále se také podílel na zrodu rádia *Impuls.* Mimo jiné také přispíval do dalších periodik jako je *Český deník* či *Škrt.*

Je autorem scénáře pro rozhlasovou hru *Ztracené iluze* (1990) a do filmové podoby přepracoval také své dílo *Jak ulovit miliardáře,* které poté zrežíroval Tomáš Vorel. V oblasti publicistiky zmiňujeme rozhovor s J. Menzelem a P. Volfem, který vyšel pod názvem *Muž, který zůstává* (1992).

V oblasti beletrie debutoval románem *Líbánky v Bimbambumu: Sociálně bulvární kýč z doby „za pět minut dvanáct“* (1991), dále pak pokračoval volnou trilogií *Anna sekretářka* (1992), *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* (1993) a *Premiér a jeho parta* (1994). Jako další příklady jeho prózy můžeme uvést knihy *Štěstí je tady a teď aneb Racionální analýza nevěry* (1996), *Únos zpěvačky!* (2005) či další románovou trilogii *Zlatí hoši* (1998), *Sex, prachy a frikulín* (2002) a *Jak ulovit miliardáře: návod na použití života 2* (2006). [34]

3.2 Žánry

Námi sledované knihy *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* a *Premiér a jeho parta jsou* politické romány[35]. Staly se dokonce doslova učebnicovým příkladem, když byly zařazeny do *Encyklopedie literárních žánrů: „Čtenářsky atraktivní téma mechanismů politické moci tak umělecká literatura zprvu přenechala populární próze, jež je (v duchu letité tradice novinového románu-fejetonu) rozvíjela senzačním způsobem, zdůrazňujíc zejména motivy násilí a sexu.*

[34] MACHALA, Lubomír – KOŠNAROVÁ, Veronika. Martin Nezval. In *Slovník české literatury po roce 1945,* 2009 [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=469&hl=nezval+

[35] MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Politický román. In *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, 2004. s. 494-500. ISBN 80-7185-669-X.

Neobsazený prostor vyplnil především M. Nezval drsnými příběhy politických vražd, korupce a tunelování, s názvy ironizujícími známé literární tituly. (...)"[36] Autoři encyklopedie zařazují i Annu sekretářku do románové sekce politické romány. Dle našeho názoru jde ale spíše o žánr povídky[37], byť s tematikou politiky.

3.3 Základní motivy

V této kapitole se budeme věnovat jednotlivým motivům, které můžeme nalézt v dílech Martina Nezvala, *Anna Sekretářka* (1992), *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* (1993) a *Premiér a jeho parta* (1994). Společenskou kritiku jako jeden z hlavních motivů, který můžeme v románech pozorovat, budeme analyzovat v následující kapitole.

Vzhledem k tomu, že se první dvě díla odehrávají v době socialismu, tedy před rokem 1989, setkáváme se zde s mnoha motivy týkajícími se právě doby pozdní normalizace, převážně spojenými s 80. léty. Autor zde provází své hrdiny přelomovými událostmi roku 1989, jako byl Palachův týden *„A právě v té době nastaly roztomilé časy, kdy se z Václavského náměstí staly největší pražské lázně a obuchy esenbáckých učňů měly v duchu propojení teorie s praxí slavné hody."*[38], ale hlavně Sametová revoluce. V knize *Anna sekretářka* se v hlavním příběhu hned na začátku ocitáme právě v době probíhající revoluce. Následně na ni nazíráme také z pohledu Anny, která je přítomna v Činoherním klubu při založení Občanského fóra, a jsme svědky debaty akčního výboru v rozhlase o tom, zda budou reflektovat ve svém médiu pravdu o probíhajících událostech, či ne. Také v díle *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* se hlavní postava Marek stává uvědomělým revolucionářem *„Také mě poté, co červené barety seřezali studenty na Národní třídě, postavili téměř do čela Občanského fóra na ŠDU i v divadle. Mluvil jsem rovněž ke dvěma stům tisícům lidí na Václavském náměstí. Nádherný pocit-manipulovat s masami."*[39] Autor se soustředí na kontrast mezi charakterem, morálkou postav a jejich ústupky vůči režimu a mezi jejich rychlým obrácením karty v době revoluce. Kriticky přistupuje k proměnám rolí hlavních i vedlejších protagonistů děl během i po revoluci v závislosti na tom, jak se chovali před ní. Dalším motivem jsou v této oblasti podpisy protestů, peticí, Charty 77 či Anticharty a jejich pozdější důsledky. Setkáváme se zde i se scénami

---

[36] MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Politický román. In *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, 2004. s. 499. ISBN 80-7185-669-X.
[37] MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Povídka. In *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, 2004. s. 515-523. ISBN 80-7185-669-X.
[38] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky.* Ostrava, 1996. s. 51. ISBN 80-902048-8-0.
[39] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 206. ISBN 80-85867-76-1.

výslechů na StB, místy velmi krutými *„Škoda, že je zakázaný používat při výslechu fyzickou sílu, ty kundo. Napálil bych ti ji, až by ti mozek stříkal na zeď.“*[40], hledání konfidentů v době revoluce, nátlaku ze strany režimu ke spolupráci, všeobecnému podezřívání o kooperaci s komunistickou stranou a paranoiou. V souvislosti se životem v socialismu také Nezval nechává řešit své postavy otázku přizpůsobování se, neschopnosti se vzbouřit, neustálého ustupování, kompromisů, úplatků a protekce. V románu *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* je ústředním motivem zklamání z nesplněných ambicí, smíření se s vlastní průměrností a boj mezi tím, jestli se má hrdina přizpůsobit době a být *zoufalcem*, nebo se podřídit a zajistit si tak kariérní postup a hmotné zázemí pro rodinu. *„Přece z něčeho musíme žít, tak si nebudeme hrát na vlastence.“*[41] Tento kontrast dvou přístupů je reprezentován postavami Pavla, který se odmítá přizpůsobit komerci, ale v důsledku toho nemůže zabezpečit rodinu, a Marka, který se postupně adaptuje, ale nemůže se na sebe podívat do zrcadla. Podobné volbě čelí i novinář Robert v 90. letech, který dostane v knize *Premiér a jeho parta* na výběr mezi smrtí a spoluprací mezi ruskou a politickou mafií.

Partnerské vztahy zaujímají důležité místo ve všech sledovaných dílech. Bývají často nefunkční a postavy hledají útěchu v nevěře. Všichni hlavní protagonisté se na ní buď přímo podílejí jako její původci, nebo se stávají oběťmi. Motiv sexu nalézáme v Nezvalově tvorbě hojně, nejvíce však v knize *Anna sekretářka*, kdy ho hlavní hrdinka využívá k manipulaci s muži. Přistupuje k němu nejčastěji pragmaticky jako pouze k fyzickému aktu, který je nutný pro dosažení jejích cílů. Autor se v souvislosti s pohlavním stykem vyjadřuje velmi vulgárně, ať už z pozice vypravěče, nebo v přímé řeči postav. V dalších dvou románech se s tímto motivem setkáváme také jako s nástrojem manipulace, povinností, ale i v rovině romantické. Dále autor tematizuje pohlavní nemoci jako častý zdroj strachu postav, především obav z AIDS *„Hrozba AIDS a jiných chorob, které se ten rok urodily, ho vrátila do lůna rodiny neposkvrněného.“* [42]

S motivem alkoholu se setkáváme v Nezvalových dílech neustále, skoro by se až dalo tvrdit, že se bez něj postavy nedokážou obejít. Velká část celkového děje románů se odehrává v barech, studentských putykách, hospodách, vinárnách či kavárnách. Pozoruhodné je, že všechny námi zkoumané romány začínají právě v těchto zařízeních. Alkohol je původcem

---

[40] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky.* Ostrava, 1996. s. 84. ISBN 80-902048-8-0.
[41] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 123. ISBN 80-85867-76-1.
[42] Tamtéž, s. 123

problémů, utěšitelem, seznamovacím prostředkem, úplatkem, důvodem setkání i prostou kulisou dění.

Všechny tři romány souvisejí s typem veřejného média a umění, nebo na něj mají nějakým způsobem vliv. V případě *Anny sekretářky* hrdinka pracuje v rozhlase, který má účinek na veřejné mínění, a odráží se zde i dramaturgie s ohledem na pop kulturu. Dále se pak setkáváme s postavou Pavla Zemánka, režiséra, který se přizpůsobuje komerčnímu umění v závislosti na kariérním postupu. V románu *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* se zase dostáváme do prostředí ŠDÚ, tedy divadelní školy, kde jsou režimem a vedením potlačovány svobodné intence žáků a musí se podřizovat jejich obrazu o umění. Studentka Zuzana se pokouší bouřit vůči systému, ale nakonec tlaku podlehne. U hlavní postavy spisovatele a učitele dramaturgie se zase setkáváme se zklamáním z neúspěchu a neschopností přiznat si vlastní průměrnost. Marek se snaží bojovat a prosazovat si své romány, ale nakladatelství ovládaná jasnými plány je odmítají. Musí se proto podřídit a psát mainstreamové scénáře pro televizi, které jsou nekvalitní, ale divácky úspěšné, aby uživil rodinu. Jeho opakem je Pavel, mladý umělec a bývalý člen undergroundu, který si zarytě stojí za svým uměním, pracuje na svém obraze *Praha 82* a skládá režimu nevyhovující hudbu. Nakonec je zlomen, a aby dosáhl hmotného zabezpečení rodiny, spolupracuje s populárním zpěvákem, pro kterého skládá divácky oblíbené písně. *Premiér a jeho parta* se odehrává v prostředí novin v 90. letech 20. století, konkrétně v deníku *Čas*. Ovlivňuje se zde veřejné mínění, setkáváme se s placenými články na objednávku politiků a firem, korupcí, vnitřními boji zaměstnanců a sarkastickým pojetím této profese *„V místnosti byly tři počítače, jejichž prostřednictvím jsme světu sdělovali, jak skvěle všechno víme. Že nevíme skoro nic, to jsme tušili jenom my. Ostatně čtenáři nestáli o naše nejistoty, ale o naše jasná tvrzení, o něž se mohou opřít.“*[43]

Motiv české historie a českého národa se ve všech dílech objevuje často. Autor vkládá do úst postav úvahy o české povaze, o souvislosti našich proher v minulosti s národní mentalitou, o neustálém ústupu a adaptabilitě. Nezvalovým postojem vůči této věci se budeme zabývat v následující kapitole o společenské kritice.

[43] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta*. Brno, 1995. s. 322. ISBN 80-85867-76-1.

3.4 Kompozice a vypravěč

V této kapitole se budu věnovat kompozici jednotlivých děl a jejich vypravěčům. Z hlediska horizontálního členění textu jsou zajímavé už tituly knih, které mají být evidentně parafrází k jiným literárním textům. Jedná se o knihy *Anna Proletářka* (1928) od Ivana Olbrachta, *Obsluhoval jsem anglického krále* (1974) Bohumila Hrabala a kniha pro děti *Timur a jeho parta* (1940) ruského spisovatele Arkadije Gajdara.

První ze sledovaných děl, *Anna sekretářka,* má lineární kompozici[44], přičemž ale obsahuje dvě roviny vyprávění. Za výchozí příběh můžeme považovat ten, který je předkládán čtenáři v ich-formě homodiegetickým vypravěčem, konkrétněji tzv. vypravěčem-svědkem. Druhá rovina má podobu er-formy a vypravěč je zde heterodiegetický.[45] Z hlediska fokalizace můžeme hovořit o interní a též fixní. [46]Konkrétně se tedy setkáváme s postavou muže, který se seznámuje s hlavní protagonistkou románu Annou a následně pak ze své vlastní perspektivy interpretuje její životní příběh, přidává k němu komentáře a zároveň například vzpomíná na své zážitky z dětství. Petr A. Bílek ve své recenzi *Jak jsem nečetl Nezvala…* komentuje narátora takto: *„Žvanivý neurotický vypravěč, zasazený, jak také jinak, do doby porevoluční, tentokrát už i pointuje (poslední odstavec má asi být vtipný, snad až sarkastický), ale opět hlavně reprodukuje scény z jevového života (…)“.*[47] Text je členěn na krátké číslované kapitoly, někdy i o jedné větě. Nalézáme zde množství parafrází výroků spisovatelů, či narážek na jiné osobnosti. Hrdina se v těchto případech ohrazuje vůči potencionálním výtkám čtenáře a opakuje, že jsou to jeho myšlenky a dotyčné osoby nezná: „*Přítomností procházíme s klapkami na očích a až budoucnost nám zjeví podstatu. Ne, o Milanu Kunderovi jsme se ve škole nikdy neučili.“* [48]nebo *„Ne, Woodyho Allena neznám.“.* [49]V jedné části dokonce vyznává své pocity ze 17. listopadu 1989 v básni, která je evidentně přepisem Shakespearova *Sonetu č. 66*. Na předpokládanou reakci poučeného čtenáře reaguje: *„Mne nezajímá, že to napsal přede mnou*

---

[44] HODROVÁ, Daniela. Kompozice lineární. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 395-407. ISBN 80-7215-140-1.
[45] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[46] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.
[47] BÍLEK, Petr A. Jak jsem nečetl Nezvala... *Tvar* [online]. 1994, 5(8), s 8 [cit. 2019-02-15]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/8/8.png
[48] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. s. 4. ISBN 80-902048-8-0.
[49] Tamtéž, s. 10

nějaký Shakespeare, teď jsem tu báseň vytvořil já. Vyjadřuje přesně to, co ve mně bylo. Nečtu, takže jak jsem ji mohl opsat? Nezajímají mě žádní giganti, mimo mne samého.“[50]

Obsluhoval jsem prezidentova poradce má v porovnání s předchozím dílem složitější strukturu. Je rozdělen do čtyř částí: *50 milionů korun, Iluze, Deziluze a Start.* Jeho kompozice je rámcující[51], první a poslední část textu tvoří rámec ke dvěma vnitřním. Hlavní příběh, budeme ho nazývat výchozím, zahrnuje kapitoly *50 milionů korun* a *Start* a je vyprávěn v ich-formě homodiegetickým vypravěčem, který je zároveň autodiegetický.[52] Setkáváme se s postavou Marka, který nám v současném čase vyprávění prezentuje sám sebe jako podnikatele, který je vysoko ve společenském žebříčku. V následujících úsecích se dozvídáme, jaká byla k jeho úspěchu cesta, ovšem ne pouze z jeho perspektivy. Část *Iluze* je dělená do kapitol se stejnými názvy, které se věnují třem hlavním protagonistům příběhu. Dále je pak rozdělena na kratší očíslované textové úseky. Všechny mají s příběhem Markovy kariérní i osobní cesty spojitost. *Ten, který obsluhoval prezidentova poradce* se věnuje příběhu hlavní postavy, je však vyprávěn z perspektivy jeho manželky. *Ta, o které říkali…ambiciózní* je předkládána z pohledu Zuzany, jeho studentky a *Ten, který chlastal* je příběhem Markova přítele a Zuzanina manžela. Všechny tyto zmiňované kapitoly jsou vyprávěné v ich-formě homodiegetickým a autodigetickým vypravěčem.[53] Fokalizace je vždy interní s tím, že co se týče pohledu na události střídá se zde variabilní s multiplicitní. [54]Jednotlivé postavy také odlišují kapitoly od sebe svým jazykovým vyjadřováním v přímé řeči i ve vnitřních monolozích. Daniela Hodrová ve své knize *…na okraji chaosu…* (2001) charakterizuje pásmovou kompozici jako prózu, kde: *„autor různé postavy nebo různá témata sleduje v samostatných kapitolách, které jsou vždy ve znamení té či oné postavy, toho či onoho tématu (...)“*[55] Můžeme tedy říci, že se v této části románu právě pásmová kompozice uplatňuje. V úseku *Deziluze* přebírá vyprávění opět Marek slovy: *„Je to moje story! Odmítám, aby za mě mluvila moje žena. Budu pokračovat sám. Sice je to stylově nečisté, ale postmodernismus na styl kašle. Asi tak, jako život kašle na názory*

---

[50] Tamtéž, s. 88
[51]HODROVÁ, Daniela. Kompozice rámcující (dekameron a nalezený rukopis). In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 432-450. ISBN 80-7215-140-1.
[52] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[53] Tamtéž, s. 124-128
[54] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.
[55] HODROVÁ, Daniela. Kompozice pásmová. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 408-424. ISBN 80-7215-140-1.

kritiků z Lidových novin. Ti dotyční mi velmi smrdí.“ [56] Román je ukončen kapitolou *Start*, která je, jak už jsme podotkli, stejně koncipovaná jako první část textu a uzavírá rámec vyprávění.

Premiér a jeho parta je román, který má lineární kompozici [57]a je vyprávěný v ich-formě z pohledu hlavní postavy novináře Roberta Musila. Fokalizace je tedy interní a fixní. [58] Z hlediska narativu je vypravěč homodiegetický a autodiegetický. Vzhledem k tomu, že je příběh retrospektivní, můžeme také hovořit o narátorovi jako o disonantním, protože zpětně své konaní nijak výrazně nehodnotí či nepřidává pozdější poznatky[59]. Je tomu tak proto, že Nezval nechává čtenáře v nevědomosti až do poslední části textu, ve které se dozvídá, že hlavní protagonista byl zastřelen, a předkládá tak příběh z perspektivy mrtvého člověka, který logicky žádné další zkušenosti nenabyde. Můžeme se zde setkat s jeho sebereflexí, která se ovšem neobjevuje v souvislosti s pozdějšími prožitky: *„Docházelo mi, jaká jsem svině.“*[60] či *„Nějak se mi ze sebe samotného obracel žaludek.“*[61]. Dílo je členěno do kratších číslovaných kapitol a je uvedeno trojicí citátů od Jaroslava Seiferta, Francise Scotta Fitzgeralda a Georga Wilhelma Friedricha Hegela. Všechny tyto výroky mají v knize své místo a autor se o ně často opírá ve svých kritických úvahách, poslední dva dokonce velmi často používá v textu doslovně.

3.5 Jazyk

Knihy Martina Nezvala jsou kombinací spisovného a nespisovného jazyka, s využitím množství expresivity, která je příznačná pro jeho styl.

Typickým aspektem Nezvalových románů je jejich jazyková pestrost. Kombinuje více jazykových rovin a na jedné straně se tak setkáváme v úzkém kontextu s vulgaritou, nadávkami, dysfemismy, slangem a na straně druhé se spisovným jazykem, knižními výrazy či eufemismy. Používá jak slova domácí, tak přejatá, převážně anglické výrazy jako je *cool* nebo *image*. Někdy tato pojmenování používá ve fonetickém přepisu, setkáváme se pak s pojmy jako *plejbojík, ándroš* či *zfuckovaná bolševická bedna,* a to převážně v přímé řeči postav. Zkratky využívá

---

[56] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 206. ISBN 80-85867-76-1.
[57] HODROVÁ, Daniela. Kompozice lineární. In *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. s. 395-407. ISBN 80-7215-140-1.
[58] HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 149-165. ISBN 978-80-7272-592-2.
[59] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. s. 124-148. ISBN 978-80-7272-592-2.
[60] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 306. ISBN 80-85867-76-1.
[61] Tamtéž, s. 307

převážně v románu *Anna sekretářka* v souvislosti s výrazy spojenými s historickými okolnostmi socialismu, místopisem a podobně. Účelově by mohlo jít o zkrácení textu, či o zmatení nepoučeného čtenáře, i když je u slovních spojení *Národní t., Občanské f.* nebo *strana k.* poměrně jasné, co má autor na mysli.

Vulgarismy jsou jeden z nejtypičtějších prvků Nezvalovy prózy po stránce jazykové. Martin Jelínek vulgarismus v heslu *Nového encyklopedického slovníku češtiny* rozděluje na různé typy: *„(a) související se sexuálním aktem či lidskými genitáliemi (mrdat, čurák, teplouš); (b) urážející ženu n. její (obzvláště sexuální) chování (běhna, kurva, vykopávka); (c) související s vylučováním (hovno, sračka, vychcánek); (d) označující původně toaletu (hajzl); (e) označující podle zvířat, včetně fiktivních (vůl, svině, prase, prasopes, koňomrd); (f) označující podle odumřelých částí rostlin (pařez, stará větev); (g) mající původ v náboženství (hergot, krucifix, sakra, ježišmarjá); (h) rasistické n. odkazující k jiným národům (negr, tatar, křovák); (ch) šovinistické (židák, čobol – označení Slováků, původ ve frázi „Čo bolo, to bolo, terazky som majorom!“ majora Halušky ze Švandrlíkova románu Černí baroni); (i) označující zastánce obecně negativně vnímaných či amorálních názorů (komouš, nácek, bolševik); (j) označující tělesné n. duševní vady (idiot, kretén, mrzák, kripl); (k) související s výraznými vzhledovými rysy (špekoun, kostra, plešoun); (l) související se zvláštní negativně vnímanou vlastností (držgrešle, vlezdoprdelka, smraďoch); (…)“.* [62]Autor využívá všechny. Tyto výrazy se hojně objevují v jeho knihách jak v přímé řeči postav, tak v promluvách vypravěčů. Nejvíce jich můžeme nalézt v díle *Anna sekretářka.* Radka Štefaňáková se ve své kritice k tomuto aspektu také vyjadřuje: *„Pravda, na sprosté slovo jsem narazila, výrok „…on prase, toužil po její kundě, která se mohutně vypínala…“ mne poněkud pohoršil, ale budiž, nebuďme prudérní.“*[63] Z hlediska funkce zde sprostá slova slouží k navození autenticity u postav a prostředí, ale nalézáme zde i množství nefunkčního využití, snad pouze k ozvláštnění autorského stylu, či jako nástroj humoru.

Dalším charakteristickým prvkem jeho próz je opakování slov či slovních spojení těsně za sebou, což se v některých případech stává i v pěti větách, jako například: *„Jestli jsem té tupé hoře svalů něco záviděl, potom to, jak si věří. Já si moc nevěřil. I když o mně často tvrdili, že si moc věřím. Asi proto, že jsem si nevěřil, a k tomu se obával, že to nikdo, pokud mě nemá rozjezdit jako parní válec, nesmí poznat. Třeba si Karel také moc nevěřil; proto ta image a la*

---

[62]JELÍNEK, Milan – VEPŘEK, Jarmil. Vulgarismus. In CzechEncy – Nový encyklopedický slovník , 2012-2018 [online]. [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VULGARISMUS

[63] ŠTEFAŇÁKOVÁ, Radka. Jak jsem četla Nezvala... *Tvar* [online]. 1994, **5**(8), s 9 [cit. 2019-02-15]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/8/9.png

Schwarzenegger.“. [64] Mohlo by to pramenit z nedostatku slovní zásoby, nebo je to umělecký záměr. Často se s opakováním také setkáváme, když autor zdůrazňuje to, že lidé říkají nahlas něco jiného, než si myslí. Dále pak ve vnitřních rozporech hrdinů: *„Shodit ho. Nikdy si nepřál nikoho shazovat. V poslední době měl obavy, že bude shazován. V poslední době rád shazoval.“*[65]

Setkáváme se také s užíváním citací. V díle *Anna sekretářka* se využívají převážně ty, které ač zjevně nejsou myšlenkami postavy, ona je považuje za své a odmítá si přiznat jejich cizí původ. Román *Premiér a jeho parta* je uveden třemi citáty, které se v textu často opakují v různém kontextu ať už doslovně, nebo jako parafráze či citace. Mimo tyto úvodní výroky také často opakuje tři fráze: *„Buďme Češi, ale nemusí o tom nikdo vědět.“*[66], Jaroslava Haška, dále pak *„nejadaptabilnější země uprostřed Evropy“* [67], *„Spořádané občany potřebuje každá vláda, rebely žádná.“*[68] a *„Revoluce se odkládá na neurčito.“*[69].

Z grafických značek využívá často v prvním sledovaném románu tři vykřičníky, které mají zdůrazňovat místo v textu, či ho oddělovat. Dále pak pro zdůraznění myšlenky využívá psaní slov pomocí velkých písmen.

3.6 Postavy

V námi sledovaných dílech se Martin Nezval pokusil charakterizovat polistopadové hrdiny. Jejich prostřednictvím nahlíží na dobovou situaci, kritizuje jednotlivé aspekty společnosti a vkládá jim do úst svoje úvahy o otázkách adaptability v českých dějinách a o tom, jestli existují nějaké národní povahové rysy.

Vzhledem k tomu, že Nezval často střídá perspektivu vyprávění, nahlížíme na postavy pohledem více hrdinů. Tyto soudy se liší podle vztahu k nim a dalších okolností. Autor se příliš nesoustředí na popis vzhledu hlavních postav, ale když už k tomu dojde, zaměřuje se spíše na ženy pohledem mužských protagonistů. Povahové rysy líčí spíše nepřímo prostřednictvím

---

[64] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. s. 5. ISBN 80-902048-8-0.
[65] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno,1995. s. 93. ISBN 80-85867-76-1.
[66] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 234. ISBN 80-85867-76-1.
[67] Tamtéž, s. 235
[68] Tamtéž, s. 235
[69] Tamtéž, s. 291

jednání postav a jejich promluv. Explicitní soudy o charakteru jedinců činí spíše sami hrdinové vůči sobě. Jinak nechává Nezval úsudek na samotném čtenáři.

V následující části práce budeme charakterizovat postavy zvlášť v jednotlivých dílech a pokusíme se popsat základní motivace k jejich jednání a výchozí situaci, ve které se nacházejí.[70]

3.6.1 Anna sekretářka

V díle *Anna sekretářka* jsou v centru děje dvě hlavní postavy, muž, jehož jméno nám autor nesděluje, a Anna. Mužský protagonista je zároveň také vypravěčem celého románu a soustředí se jak na svůj život, tak se jeho prostřednictvím dozvídáme o příběhu Anny. Jeho věk není úplně jasný, protože ač Nezval tvrdí, že je mu 17 let, další údaje o letopočtech a věku Anny se v průběhu knihy liší a vzájemně neladí. Dalo by se však předpokládat, že je mu mezi 17 a 19 lety. Na jeho vnější vzhledovou charakteristiku se autor nezaměřuje. Jak už jsme nastínili v kapitole o jazykové stavbě textu, jeho vyjadřování je pestrou směsicí různých jazykových rovin, ale nejvíce si můžeme všimnout množství vulgarismů, které používá jak v rovině vypravěčské, tak v přímé řeči. Rovněž jsme popisovali, jak používá citace a pseudocitace, které nepřiznává, a prudce se proti nim ohrazuje. *„Proč bych měl znát Hemingwaye? Co mi to pořád podsouváte? A koho? Fitzgeralda Scotta? Pohyblivý svátek mi nic neříká.“*[71] Během svého vyprávění používá různé odbočky a uvažuje o současném (porevolučním) i minulém stavu v zemi, předkládá svou teorii o tom, že lidé nemohou být slušní, protože během aktu oplození matky vyhrává ta nejvíce agresivní spermie a podobně. *„Nevyhraje nejnadanější, nejhodnotnější, nejkrásnější, ale nejagresivnější.“*[72] Dokonce tento názor dokládá svou vzpomínkou na to, jak se jako spermie probojovával k vajíčku a následně se pak ubránil pokusu o nelegální potrat své matky, což je vskutku kuriózní motiv románu.

Anna, jak ji mužský hlavní hrdina pojmenoval kvůli anonymitě, je mladá žena, se kterou se setkává v baru, a ona mu následně vypráví svůj příběh, který nám on interpretuje ze své perspektivy. Její věk můžeme odhadovat na přibližně 23 let. Její život je nám předkládán od střední školy až do chvíle, kdy se s ní setkává druhý protagonista knihy. *„Jeden kritik o ní kdysi v Lidových novinách napsal, že je to charakterová kurva.“*[73] Původem jejích ambicí je frustrace

---

70 FOŘT, Bohumil. Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání. Praha, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.
71 NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky.* Ostrava, 1996. s. 36. ISBN 80-902048-8-0.
72 Tamtéž, s. 79
73 Tamtéž, s. 78

z poměrů v rodině a minulosti jejího otce, člena PS-VB. Není schopná se smířit s jeho povahou a alkoholismem, stejně tak jako s matčinou pasivitou a smířením se s tím, že šťastný život nemůžou prožívat všichni. *„Odmítám žít jako máma. Odmítám věřit na to, čemu se říká úděl.“*[74] Díky tomuto rozhodnutí se z ní stává cílevědomá, pragmatická, vypočítavá žena, která umně manipuluje s muži pomocí své krásy a sexu. Snaží se dosáhnout svého cíle, přijetí na vysokou školu ovládáním lidí v jejím okolí a díky jejich znalosti se jí to daří. Charakter se v průběhu románu příliš nevyvíjí, ale její chování vede k vnitřnímu neštěstí a prázdnotě. *„Co mi zbývá jiného než ubližovat? Ubližovat a tím si potvrzovat, že mě ostatní berou na vědomí.“* [75]Dokonce se může zdát, že jí za její chování autor připravuje zasloužený trest v podobě označení za spolupracovnici StB, propuštění z práce a AIDS.

Dále se zde setkáváme s typickými vedlejšími postavami Nezvalovy prózy. Jedná se o lidi, kteří se přizpůsobují režimu, zhrzené podváděné manželky, milence, jedince ovládané pasivitou vůči svému životu, zákeřné pracovníky na vysokých místech a oddané revolucionáře. Všechny tyto typy osob se vzájemně proplétají v jednotlivých postavách podle situace, čímž kritizuje nepřítomnost morálky a adaptabilitu.

3.6.2 Obsluhoval jsem prezidentova poradce

V románu *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* se setkáváme se třemi hlavními postavami, Markem, Zuzanou a Pavlem.

Marek je vysokoškolský učitel dramaturgie, spisovatel a scénárista. Po Sametové revoluci se stává úspěšným šéfredaktorem bulvárního deníku. Je to adaptabilní člověk, který střídá své životní role podle toho, jak si to situace vyžaduje a toho co od něj čeká okolí. *„Pokoušel se být temperamentní jako americký manažer, klidný jako Buddha, hluboký jako Dostojevskij, upřímný jako Henry Miller, vychytralý jako Machiavelli, laskavý jako Saroyan, paradoxní jako Čechov…dokonalý manžel…otec…děvkař…“*[76] Jak už jsme podotkli, jeho příběh je vyprávěn napůl z perspektivy jeho manželky. Zpočátku je nekompromisně oddaný svým uměleckým ambicím a čelí zklamání z neúspěchu, protože jeho díla odmítají nakladatelství vydat, ale v průběhu děje se stále více přizpůsobuje režimu a tvoří komerční scénáře pro televizní publikum, které jsou vědomě ploché a bez umělecké hodnoty. Snaží se

---

[74] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky.* Ostrava, 1996. s. 61. ISBN 80-902048-8-0.
[75] Tamtéž, s. 112
[76] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 117. ISBN 80-85867-76-1.

tomu ubránit, ale protože cítí povinnost uživit rodinu, musí na podmínky přistoupit. Stejně tak podlehne diktátu ze strany vedení školy, uvolí se k protekci za cenu kariérního úspěchu a podobně. Jsme svědky proměny jeho charakteru, na konci textu se z něj stává pragmatický chladný člověk, kterému se nepříčí žádné popření morálky, včetně vraždy. *„Jsem kurva, ale úspěšná“*[77]

Zuzana je Markova studentka, svobodná matka a začínající autorka. Také se snaží čelit nátlaku školy, když zkouší se studenty experimentální divadelní hru, kterou vedení neschvaluje, nebo i při běžných studijních úkolech, kdy se nedrží předepsaných schémat, a hrozí jí vyloučení. Nakonec podlehne a adaptuje se, přičemž se rozhodne na divadelním zájezdu v Itálii emigrovat, je však Markem, svým milencem, zavražděna. Její spontánní manželství s Pavlem velmi rychle opouští prvotní láska a ona s ním vypočítavě zůstává pouze proto, aby mohla vytvořit díky jeho rodině zázemí pro svou dceru. Manželovi rodiče zase využívají ji a její dítě jako nástroj normalizace Pavla a doufají, že se díky zodpovědnosti za rodinu vzdá bohémského života a najde si práci podle jejich představ. *„Přáli si, aby se Renatka stala rukojmím, který zaručí normalizaci jejich syna. Stát počítal s něčím podobným.“*[78]

Pavel je malíř, hudební skladatel a Zuzanin manžel. V díle je kontrastní postavou vůči Markovi, protože se odmítá přizpůsobit komerční pop kultuře, svobodně vytváří umění a v důsledku toho se živí jako uklízeč. Soustavně pracuje na svém obraze *Praha 82*, který ovšem po jeho dokončení žádná galerie nechce přijmout, protože je svou formou a obsahem nevyhovující. Jeho otec a matka na něj naléhají, aby se adaptoval a našel si běžnou práci. Snaží se k tomu využít Zuzanu a její dceru. *„Taky za svou svobodu zaplatil neskutečnou daň-kromě ní nic jinýho neměl.“* [79]Pavel se nakonec podvolí nátlaku a učiní kompromis. *„(...) ničím člověk neprojeví lásku k bližnímu víc než kompromisem.“*[80] Rozhodne se ke spolupráci s popovým zpěvákem Lorenzem a skládá pro něj hudbu přijatelnou pro většinovou část obyvatelstva. Neváží si ale sám sebe. *„Řekl jsem ano. Udělalo se mi ze sebe blbě.“*[81] V závěru knihy se setkává po smrti Zuzany znovu s Markem a jsme svědky otočení rolí. Dříve byl Pavel morálně výše než Marek, protože si stál alespoň zpočátku za svobodnou tvorbou bez ohledu na životní podmínky, a teď je milenec jeho ženy ve společenském žebříčku výše, protože si nedokázal

---

[77] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 218. ISBN 80-85867-76-1.
[78] Tamtéž, s. 73
[79] Tamtéž, s. 182
[80] Tamtéž, s. 109
[81] Tamtéž, s. 113

zachovat mravní princip. *„Copak jsi ještě ve svým věku nepochopil, že nejde o ideu, ale o míru adaptability? Kdo se uměl prosadit tehdy, dokáže to i teď. Kdo byl nula, ten nula zůstane. Ideje jsou pro hlupáky. Za bolševiků jsi ještě mohl žít v iluzi, že jsou to oni, kdo ti brání v rozletu. Teď ovšem žijeme v době deziluze. Jsi nula, přiznej si to. Ty sám jsi pro sebe ta jediná brzda.“*[82]Nezval tak nakonec kritizuje oba přístupy k adaptabilitě, jak to, že se vlivem přizpůsobení stává z Marka pragmatický chladný člověk s potřebou povyšovat se nad druhé a ubližovat jim, tak to, že se Pavel ani v době porevoluční nedokáže postarat sám o sebe, i když ho už nikdo neomezuje.

3.6.3 Premiér a jeho parta

Hlavní postavou knihy *Premiér a jeho parta* je mladý novinář Robert Musil, který pracuje jako redaktor v deníku Čas. Rád manipuluje s lidmi v tom smyslu, že jim dává o nich přesně takový obraz, jaký chtějí. Na začátku knihy se považuje za cynického intelektuála, který dává politikům najevo, že už doba, kdy novináři dělali to, co oni chtěli, pominula. Zaplete se díky své práci do konfliktu s ruskou mafií, v důsledku čehož dokonce spáchá vraždu. Dále se také uvolí zveřejnit největší politický skandál za posledních padesát let v novinách, což je ale ve skutečnosti vnitrostranický boj Konzervativní strany. *„Od deseti let jsem toužil dělat novináře, abych razil cestu pravdě. Co na tom, že nesdělím celou pravdu? (...) Nějak se mi ze sebe samého obracel žaludek.“*[83] Když se na konci knihy dozvídá, že si ho právě předseda této strany vybral pro to, aby s ním spolupracoval a psal pro něj ovlivněné články na objednávku a všechny předešlé události byly v jeho režii včetně mileneckého vztahu, nereaguje jako většina Nezvalových hrdinů, nesouhlasí. *„„Copak se dá život postavit na tomhle?“ nedokázal jsem vstát. Jako by ještě existovalo něco jako morálka a mravnost a ne pouhé zájmy (uznávám, v mém případě to bylo absurdní).“*[84]Ač v celém textu neustále opakuje, že Čechy jsou nejadaptabilnější země uprostřed Evropy a že ústup znamená přežít, vybere si raději smrt než doživotní službu. *“Moje smrt byla směšná. Byl jsem spokojený.“*[85]

---

[82] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 218. ISBN 80-85867-76-1.
[83] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 307. ISBN 80-85867-76-1.
[84] Tamtéž, s. 359
[85] Tamtéž, s. 362

4 Společensko-kritické tendence

V této části textu se budeme snažit najít společensko-kritické tendence v dílech Jana Jandourka a Martina Nezvala. Budeme oba autory pojímat samostatně, rozebírat jednotlivé aspekty společnosti, ke kterým se vyjadřují, a následně se pokusíme o srovnání těch, ve kterých se shodují.

Je těžké rozlišit, kdy autoři opravdu na jednotlivé skutečnosti nahlížejí kriticky a kdy je pouze konstatují. V některých případech je negativní pohled na věc zcela průzračný, ale někdy může být náš úsudek, že jde o kritický pohled, pouhou domněnkou. Vzhledem k tomu, že k těmto autorům není doposud dostatek odborných studií, opíráme se pouze o náš vlastní názor. Ostatně interpretace díla je do jisté míry subjektivní záležitostí.

Své závěry o kritických postojích autorů často podporujeme citáty pasáží ze zkoumaných děl pro přímou konkretizaci stanovisek.

4.1 Jan Jandourek

4.1.1 Literatura

Zvláště v díle *Škvár* se autorova kritika výrazně soustřeďuje na situaci v české literární kultuře po roce 1989. Jandourek se k ní vyjadřuje prostřednictvím hlavní postavy spisovatele, který je zklamán neúspěchem svých, podle jeho názoru umělecky kvalitních románů, ironicky komentuje samotné spisovatele, ale i literární kritiku. V reakci na nedostatek zájmu čtenářů o jeho texty se rozhodne napsat parodii na populární žánry literatury, kterou můžeme číst jako součást samotného románu. *„Domů se vrátil odhodlán pomstít se celému literárnímu světu tím, že napíše škvár. Ne, žádnou parodii, nic skrytě hlubokého, ale skutečný Škvár.* Potom se bude *kochat tím, jak ti pitomci v kulturních rubrikách hledají nějakou vhodnou interpretaci. (...) Poruší všechna pravidla a dopustí se perverze. (...) Nakonec se rozhodl smísit všechny potřebné žánry. Detektivku, horor, dívčí román, gotický román a cokoli, co ho napadne. Ještě nějak zkusí zesměšnit Franze Kafku, tu moderní modlu, jehož knihy nejsou ke čtení (a některé ani nejsou dokončené, takže normální člověk neví, jak to dopadlo), ale všichni musí povinně tvrdit, že je čtou a že vyjadřují jejich odcizené pocity.“*[86] V textu se tedy střídají dvě roviny, v první z nich probíhá samotné psaní této parodie, které Kamil ironicky komentuje a pragmaticky plánuje její

[86] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 7-8. ISBN 80-85906-70-8.

další dění a prvky, což podporuje satirické vyznění románu jako celku. Snaží se o maximální jednoznačnost a banálnost, používá množství klišé a neustále sám sebe upozorňuje, že nesmí sklouznout k hluboké myšlence, aby dílo pochopil skutečně každý napříč spektrem čtenářů. Nesmí podlehnout pokušení napsat umělecký text. V rovině druhé se nachází samotný text *Škváru*, později nazvaného *Zámek pomalého umírání* (zjevná narážka na Kafkův *Zámek*). Jde o detektivní příběh s prvky hororu, ve kterém se Kamil přiznaně inspiruje *Psem baskervillským* Arthura Conana Doyla, Kafkovým *Zámkem* a povídkami E. A. Poea. Jandourek tedy ironicky kritizuje populární literaturu, ale i její čtenářský ohlas. Po vydání *Zámku pomalého umírání* se kniha stává bestsellerem, zatímco jeho předchozí romány, o kterých hovoří jako o neoexistencionálních, se stále nesetkávají s úspěchem.

K otázce populární literatury se také vyjadřuje prostřednictvím spisovatele Vrány, pro kterého je s největší pravděpodobností předobrazem Michal Viewegh. Kamil se s ním dokonce osobně setkává na večírku, kde hovoří o literární kritice, na kterou Vrána pohlíží negativně a tvrdí, že se jí postupem času přestal zaobírat, protože píše pouze pro zábavu a peněžní výdělek. Vylučuje ze své tvorby jakýkoliv umělecký záměr, protože potom není schopen psát. To se ostatně slučuje s Kamilovým názorem, že jeho knihy jsou plytké, jednoduché a pozbyté jakékoliv hloubky, což sám Vrána považuje za milosrdenství vůči čtenářům. Přesto mu ale Kamil závidí slávu, dvacetkrát větší náklady textů, peníze a přehlíží i znechucené kritiky, kteří se pohoršují nad úspěchem jeho knih a vyjadřují se tak k úrovni českých čtenářů, kteří *„nikdy v životě nedrželi v ruce Literární noviny nebo TVAR“*[87].

Literární kritici jsou také jedním z témat, ke kterým se Kamil vyjadřuje s ironií. Paradoxně mu ale záleží na jejich soudu, i když o nich tvrdí, že jsou pro fungování literatury nepotřební, a pohlíží na ně jako na komické postavičky zdůrazňující svou neopodstatněnou inteligenční nadřazenost a prosazující autory předchozí generace jakožto své známé. S tím souvisí i jeho přirovnání očekávání „velkého románu 90. let“ ke Kristově příchodu. *„Kromě toho nechápal, proč po mesiášském díle volají i literární kritici, o kterých je známo, že v zárodku udusí všechno, co napíše někdo nový a nekriticky vychválí každou blbost, kterou napsal někdo ze zasloužilců.“* [88] Kritizuje tedy nejenom kritiku samotnou, ale obecně českou literární kulturu, která je dle jeho názoru postavená na dílech s vážnou tematikou, kterou ale ve skutečnosti čtou pouze spisovatelé mezi sebou, nebo literární kritici či vědci. Hovoří o tomto společenství dvou táborů jako o jakémsi spolku, kde si všichni na literárních večírcích vzájemně

[87] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 164. ISBN 80-85906-70-8.
[88] Tamtéž, s. 184

pochlebují a pohoršují se nad inteligenční úrovní běžného čtenářstva. Kamil paradoxně vůči těmto názorům lituje, že: *„nestačil proniknout zavčas do pražských samizdatových, katolických, evangelických, disidentských atd. okruhů. Kdo se chytil tam, měl to teď dobré, byl za vodou. Pochválili si mezi sebou všechno, a pokud nebyl některý z autorů schopen dotáhnout text až do konce, rozplývali se recenzenti nad tím, že dotyčný věc pouze „naznačil“ a „ponechal otevřený prostor pro další interpretace“ nebo dokonce pro „tušené tajemství““*[89] S tím souvisí i jeho názor na literární ceny, které nemají nic společného s uměním, ale jsou spíše otázkou reklamy a peněz, o které se bojuje v jejich zákulisí.

Nakladatelská činnost také podléhá jeho kritice, zvláště pak pohlíží se sarkasmem na nakladatelství Ivo Železný a jeho čtenáře. Svůj román píše přímo pro něj a následně je zklamán, když ho odmítne pro přílišnou uměleckost textu. Jandourek tak naráží na míru jednoduchosti tehdy vydávané populární literatury, kdy i účelně bezduchá kniha byla příliš náročná. Dalšími důvody odmítnutí jsou přeplněné ediční plány a zvyšující se náklady na vydávání knih. *„Doba je pro knihy hrozně nepříznivá.“*[90] Autor kritizuje také protekci. Tvrdí, že knihy se vydávají tzv. ze známosti a někdy zaměstnanci rukopisy ani nečtou důkladně.

V poslední řadě také útočí na čtenáře a knihkupce, kteří nedoceňují jeho literární schopnosti a orientují se pouze na nenáročné texty. Vyjadřuje se k nim vulgárně a s ironií, přitom z celého románu vyplývá, jak moc touží po úspěchu a slávě bez ohledu na kvalitu děl po vzoru spisovatele Vrány.

Také v *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* se setkáváme s kritikou literární scény prostřednictvím postavy spisovatele Marka. Ten v době komunistického režimu pracuje na rozsáhlém románu o biskupovi, který ale nezapadá do ideového plánu a je podroben silným korekturám. V době revoluce je jeho tisk pozastaven, protože je *„zaštítěn komunistickou stvůrou“*[91]. I po uvedení věcí na pravou míru se ale nesetkává s úspěchem a končí v obchodech se zlevněnými knihami. Marek na to reaguje tak, že během tří týdnů napíše knihu o známém českém politikovi, která se stane paradoxně bestsellerem. Autor tak kritizuje úspěch komerčních skandalizujících literárních děl u čtenářů.

Také literární kritiku pojímá s ironií a svým oblíbeným výčtem. Kromě konkrétního seznamu výtek, které recenzent uštědřil Markovi k románu *Reklama na nevěru*, hovoří o obecných věcech, které kritici vytýkali autorům po revoluci: *„a) že se mladí autoři chtějí*

---

[89] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 111. ISBN 80-85906-70-8.
[90] Tamtéž, s. 217
[91] JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s. 212. ISBN 80-86202-74-7.

literaturou živit, b) že se příliš rychle odvrátili od… c) že nečerpají z… d) že se nepoučili u… e) že předstírají cynismus a používají slang, protože si myslí, že tak získají čtenáře mezi sedmnáctiletými dívkami, které čtou jak Schoppenhauera, tak komiksové časopisy, atd. f) že kritizují literární kritiky.“[92] Pravděpodobně Jandourek vychází ze svých vlastních zkušeností s literárními kritiky.

V poslední řadě se zde objevuje spisovatel Vrána, stejně jako ve *Škváru*. Marek cítí jako urážku, když je k němu přirovnáván. Autor zde Vránu pojímá ve své kritice úplně stejně jako ve *Škváru*.

4.1.2 Náboženství

Náboženství je jedním z hlavních předmětů kritiky v Jandourkově částečně autobiografickém románu *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Nejedná se ale pouze o katolicismus, zabývá se i východními náboženskými hnutími či islámem.

První část románu se věnuje pobytu hrdiny Pavla v teologickém semináři v Litoměřicích v 80. letech. Autor popisuje jeho prostředí, učitele, výuku a každodenní život. Pohledem mladého muže rozvíjí témata jako je celibát a výchova k cudnosti a poslušnosti. Líčí jeho úvahy nad smyslem striktního odmítání pohlavního styku, které je podle něj příčinou nervozity v církevních institucích, vede ke zmatení v sexuální orientaci seminaristů a celkově narušuje jejich psychiku. Ostatně celibát je také jedním z důvodů, proč nakonec Pavel své kněžské poslání opouští.

Jandourek provokativně přirovnává komunistickou ideologii a její praktiky k těm církevním. Své tvrzení podporuje například epizodním vyprávěním tzv. Causy Holub. Hlavní hrdina objeví složku dokumentů obsahující posudky a dopisy, které nápadně připomínají zprávy agentů StB. Jedná se o směsici udání spolužáků, které hovoří o vztazích, korespondenci, stycích, četbě apod. Ivana Holuba. Dále listiny obsahují informace o jeho angažovanosti a účasti na brigádách. Závěrečné ustanovení doporučuje jeho vyloučení ze semináře z důvodu nekonformity a údajné neposlušnosti v rámci církevních předpisů. To je ovšem pouze naše domněnka. V textu dopisu rektora kněžského semináře zní důvod takto: *„Nemáme sice v jeho případě všechny potřebné podklady, které by nám více ujasnily skutečný charakter jeho činů a jeho osoby, právě to však musí na nejvyšší míru vzbuzovat naše podezření. Je správné, kladu si teoretickou otázku, aby se mezi kandidáty kněžství vyskytovala osoba, o které se téměř nic*

[92] JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s. 213. ISBN 80-86202-74-7.

neví?"[93] Jandourkova kritika se zaměřuje také na samotné církevní představitele. Objevují se zde postavy nejrůznějších hodností církevní hierarchie, které disponují více či méně narušenou psychikou, jejich charakter se neslučuje s pravidly katolické víry, spolupracují se Státní bezpečností, či dokonce psychicky trýzní své představené. *„Skutečný satanismus vidím spíše v počinech pátera Budky nebo mého bývalého arciděkanského šéfa."* [94]Paradoxně jejich chování vyznívá vůči líčení zrůdností komunistického režimu, kterých se dopustil na církvi v 50. letech. Autor líčí nejen osudy jejích představitelů v Československu, ale i v Sovětském svazu.

Katolická církev ale není jediným náboženstvím, které se v knize objevuje. Stejnou měrou zde zaznívá kritika východních učení, kterou opět předkládá prostřednictvím postav. První z nich je Pavlova první přítelkyně Jana, která se mu svěřuje se zkušeností s Mistrem a jeho učením, které spočívá v sedmi stupních poznání. Zprvu je nadšená učením, které jí vnáší do života klid a řád. Později se ale Ing. Doubek, Mistr, začíná projevovat jako zdatný manipulátor a celá její „duchovní cesta za poznáním" vyvrcholí jeho sexuálním obtěžováním. Druhou z postav, která je ovlivněna tímto učením, je spisovatel Marek, který se za účelem napsání náboženského románu začne stýkat se stejným Mistrem. Během krátké doby se z povzneseného intelektuála stává fanatik, který prakticky nevychází z bytu, nejí, pije velké množství alkoholu, neustále medituje, studuje Mistrovy spisy a sepisuje během náboženského vytržení vlastní zmatené úvahy. Projevuje se jako člověk na pokraji psychického i fyzického kolapsu. Celá situace vygraduje příjezdem sanity a jeho odvezením do psychiatrické léčebny.

Kritiku náboženského fanatismu lze spatřovat i v části knihy, kde je popisován teroristický útok na letadlo, jehož bezprostředním svědkem je Pavlova přítelkyně Branka. Jeho původci jsou pod vlivem víry neschopni lidskosti a soucitu. Bez výčitek popraví jednoho z cestujících a chystají se pokračovat u dalších. Branka vlivem prožitého traumatu trpí depresemi a odchází do psychiatrické léčebny, kde se dokonce pokusí i o sebevraždu. Když ji Pavel v ústavu navštěvuje, setkává se s jeho dalšími chovanci, kteří trpí psychickými poruchami zapříčiněnými z části náboženstvím, a v neposlední řádě také s Brančinou matkou, která ji obviňuje, že její stav způsobila nedostatečná víra a život mimo její pravidla.

Pokud shrneme výsledné vyznění textu, docházíme k názoru, že autor nekritizuje víru jako takovou. Problém spíše spatřuje v jakémkoliv náboženském fanatismu a zneužití moci

---

[93] JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s. 36. ISBN 80-86202-74-7.
[94] Tamtéž, s. 226

vyšších představitelů různých vyznání. Své tvrzení dokládá na proměně postav, jejich chování a případných důsledcích.

S náboženstvím se také setkáváme v knize *Škvár*, kdy se spisovatel Kamil účastní schůzky náboženského spolku, který spíše připomíná sezení pacientů psychiatrické léčebny. *„„Ježíš, Ježíš, Ježíš!“ Přešlapovala z nohy na nohu a vyrážela další věty: „On má vládu nade vším! On uzdravuje! Haleluja, haleluja, haleluja, haleluja!“ atd.“*[95] Účastníci v extatickém vytržení vykřikují nesrozumitelná slova, jejich vůdce zázračně léčí pouhým dotykem a podobně. Přitom jde zjevně pouze o dobré manipulativní schopnosti a autosugesci. Na celý průběh schůzky i její účastníky pohlíží s velkou mírou ironie a satiry.

4.1.3 Drogy

„Heroin, LSD, hašiš, kokain – to jsou jména drog, které se začaly v první polovině 90. let objevovat i v českém prostředí.“ [96] Nemůžeme tvrdit, že by se zde dříve nevyskytovaly, ale byly tabuizovaným tématem a předstírala se jejich neexistence. V porevoluční době přicházelo uvolnění a uvedení nových druhů narkotik na trh. [97]Je tedy nasnadě, že je Jandourek ve svých dílech odehrávajících se po roce 1989 zmiňuje jak okrajově, tak s nimi přivádí do kontaktu postavy.

Nejvýraznější zkušenost prožívá hrdina *Škváru,* který se setkává s drogou Tripgoer prostřednictvím své milenky, která s ní experimentuje, popisuje mu její účinky a nepřímo ho nutí ji vyzkoušet také. On se ji snaží od drog zprvu odrazovat, ale nakonec vlivu podlehne a rozhodne se sám ověřit její efekt. Následuje detailní popis prožívaného stavu se sugestivním líčením halucinací, ale i ne příliš estetických fyzických účinků. Rozhodne se už nikdy tuto zkušenost znovu nepodstoupit.

Také v knize *Když do pekla tak, na pořádné kobyle* se hrdina setkává s drogou díky své přítelkyni. Sám hrdina přiznává svou absolutní neposkvrněnost v této oblasti a nejdříve ji odmítá a vypočítává cestu od lehkých narkotik k vlastní zkáze. *„(...) tragický vývoj, který skončí závislostí na heroinu a pervitinu, trestnou činností, drobnými a pak stále většími krádežemi, infekcemi, prostitucí, HIV, AIDS, LSD, vazbou, odsouzením, nucenou léčbou, dalšími krádežemi a další vazbou, promiskuitním sexem, potraty, životem v kanálech a větracích šachtách metra, potloukáním se po náměstí Republiky, kapesním zlodějstvím*

---

[95] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 82. ISBN 80-85906-70-8.
[96] RADOVANOVIČ, Dušan. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše.* Praha, 2017. s. 91. ISBN 978-80-87530-15-3.
[97] Tamtéž, s. 91

v obchodním domě Kotva, obrovskou ztrátou času, paktováním se s ukrajinskými dělníky a čečenskou mafií a ztrátou společenského statusu, který mají intelektuálové už tak dost nízký.“[98] Z výčtu je očividné, že je Pavel ovlivněn odstrašující propagandou ze strany církve či politických představitelů. Následně ale marihuanu vyzkouší, je zcela zklamán jejími účinky a pokládá její konzumaci za zbytečnou.

4.1.4 Nové trendy ve společnosti

V důsledku společenského uvolnění k nám v 90. letech začala ze západu pronikat řada myšlenkových hnutí, která prosakovala převážně mezi nastupující generaci. V Jandourkových dílech se můžeme setkat například s ekologickým a feministickým hnutím, dále pak s okultismem, spiritismem či satanismem. Autor všechna tato hnutí pojímá s jistým nadhledem a ironií, které vyjadřuje pomocí myšlenek hlavních postav, či samotného jednání jejich členů.

Konkrétně v díle *Škvár* hrdina Kamil pohlíží na mladou generací prostřednictvím své přítelkyně, která ho uvede do squatu. Setkáváme se zde s příznivci neotrockismu, ekologismu, s undergroundovými nepochopenými básníky, buddhisty, jogíny, anarchisty či příznivci makrobiotické výživy. Kamil o nich uvažuje s ironií, sarkasmem a povyšuje se nad ně z pozice staršího a zkušenějšího inteligenta. Většinou je považuje za naivní, někdy až hloupé osoby, komentuje jejich vzhled a chování, které hodnotí pouze jako folklórní doplňky, které člověk v určitém stádiu života potřebuje a pak se vrací do konformity. *„(...) jeden horší zjev než druhý. Vypadalo to tam jako na farmě hipppies nebo na chodbě Institutu základů vzdělanosti během zkoušky z religionistiky. Batikovaná trička, špinavá trička, copánky na hlavách chlapců a dívek, plešaté hlavy pohlavně nerozlišitelných jedinců, pach kouřené trávy a rozlitého piva, kožené doplňky na tenkých krčcích dívenek, kroužky v nosech, uších, pupících, indické náušnice, peruánské náušnice, české náušnice. Do toho kdosi nervózně tloukl do bubínku a myslel si, že je to zvláště šamanské a ostatním příjemné.“*[99] Kamil se cíleně vměšuje do jejich „osvícených“ debat a z pozice intelektuála jim vyvrací jejich názory. Se zálibou je ponižuje a vyjadřuje svoji domnělou nadřazenost. S okultismem se setkáváme blízce v románu *Mord,* kde jsme svědky rituálního obřadu Řádu úsvitu a seznamujeme se postupně s jeho členy. Jandourek jejich počínání kritizuje a zesměšňuje slovy policisty Maliny. *„Existuje jakýsi spolek, kterému se říká Řád úsvitu nebo tak nějak. Když jsme se na to podívali blíž, ukázalo se, že je to pěkná snobárna,*

---

[98] JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. s. 125. ISBN 80-86202-74-7.
[99] JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. s. 281. ISBN 80-85906-70-8.

kde si intelektuálové hrají na rytíře a celé je to smíchané s nějakým tmářstvím. Myslím, že to má podobnou úroveň jako Bratrstvo kočičí pracky (...)".[100]

Za určitý extrém lze také považovat setkání Pavla v *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* s novodobým poustevníkem, vystudovaným jaderným fyzikem RNDr. Vojtěchem Drábkem. Ten se projevuje jako mírně vyšinutý, ale stále v určitých věcech poměrně racionálně uvažující muž. Jeho psychika je ovlivněna traumatem z dětství a působí jako přemýšlivý člověk unavený světem. Během jejich debaty se rozhovoří o blížící se zkáze lidstva vlivem internetu, AIDS a neodvratitelné ekologické katastrofy. V této fázi už se projevuje jako fanatický prorok, který zvěstuje konec světa a povznáší se nad lidstvo řítící se do vlastní záhuby.

4.1.5 Hudba a televize

Jedním z motivů Jandourkových děl je také pop kultura, kterou pojímá často ironickým pohledem.

V díle *Mord* detektiv Hubert neustále zdůrazňuje svůj intelektuální nadhled nad pop kulturou a ironicky ji komentuje. Tvrdí, že si vypěstoval k masovým médiím odpor již v dětství, kdy jim byl vystavován. Vyjadřuje se například k televizní zábavě a jejím uživatelům. *„Bylo už kolem osmé večer, kdy se obyvatelé betonových úlů obvykle začínají ve svých komůrkách tetelit v očekávání bohaté programové nabídky."*[101] Dále projevuje svůj názor na specifický žánr hudby, kterou nazývá *„organizovaným hlukem"*[102], při návštěvě techno koncertu v rockovém klubu. S využitím satiry a ironie popisuje prostředí, účastníky koncertu, jejich vzhled a hudbu samotnou. *„Bušení připomínalo sbíječku a do toho monotónní hlas připomínající schizofrenního buddhistického mnicha, který zrychleně nacvičuje avantgardní mantry."* [103] Ironický nadhled podporuje rozborem textů kapely, ve kterých se objevují úryvky z dětských pohádkových knih jako například *Neználek na cestách,* a následně konstatuje, že se diváci baví, ač si nemohou *„*(…) *užít všechny vrstvy, které autor do díla vložil a o kterých tak výstižně mluví Umberto Eco.".* [104]

---

[100] JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. s. 60. ISBN 80-86202-37-2.
[101] Tamtéž, s. 138
[102] Tamtéž, s. 33
[103] Tamtéž, s. 51
[104] Tamtéž, s. 52

4.1.6 Žurnalistika

K žurnalistice se vyjadřuje Jandourek prostřednictvím postavy Pavla[105], který pracuje jako redaktor v pravicovém, konzervativním *Týdeníku*. Věnuje se rubrice náboženství, která je podobně jako kultura a ekologie pouze trpěna, aby nebyl nikdo nařčen, že se těmto tématům nevěnuje na úkor například politiky či zpráv ze světa. V knize se nachází několik scén z redakčních porad, kdy se znudění novináři nemůžou dočkat jejich konce, věnují se čtení jiných časopisů a absolutně nejeví zájem o jinou práci než o tu svoji. Pragmaticky hovoří o článcích jako o povinných řádcích, které budou muset vytvořit k tématu a zaplnit jimi prázdný prostor. Ironicky hrdina také pohlíží na majitele listu, který je též vlastníkem více novin, vypadá jako ukrajinský dělník a neustále po redakci běhá bez zjevného důvodu.

Jeho kritika se také zaměřuje na bulvární tisk, především na deník *Blesk*. Často na něj hrdinové pohlíží se značným despektem a parodují jeho titulky, články i čtenáře. *„Blesk se případu ujal za tři dny, kdy předtím důvěřivému národu předložil svou (třikrát do roka opakovanou) lež o tom, že planetě Zemi hrozí srážka s asteroidem a již vyčpělou historkou o zpěvačce, kterou údajně týral jakýsi hudebník, zatímco ten tvrdil, že to bylo naopak.“* [106]

---

[105] v knize *Když do pekla, tak na pořádné kobyle*
[106] JANDOUREK, Jan. *Mord*. Praha, 2000. s. 35. ISBN 80-86202-37-2.

4.2 Martin Nezval

4.2.1 Adaptabilita a národní dějiny

Kniha *Premiér a jeho parta* je uvedena citátem Francise Scotta Fitzgeralda: *„Ďábel vydává nezměrnou energii na to, aby nás přesvědčil, že mu ustupujeme jen v maličkosti.“*[107]. Právě tematika ústupu a přizpůsobení je jedním z hlavních témat Nezvalových próz. Jejich vypravěči, potažmo postavy ve formě narátorů se k nim stavějí kriticky, ale zároveň s jakýmsi smířením a shovívavostí. Může za to pravděpodobně časový odstup, protože se většina děje odehrává až po roce 1989 s výjimku *Anny sekretářky*.

Anna sekretářka se k adaptabilitě nevyjadřuje přímo, můžeme ji ale vnímat v jednání vedlejších postav. Kupříkladu začínající režisér Pavel se přizpůsobuje schematizaci kultury pod taktovkou režimu, a i ostatní pracovníci rozhlasu jednají stejně jako on. Snaží se nevyčnívat a zachovat si zaměstnání. Další z protagonistů, Annin milenec a náměstek ředitele Československého rozhlasu, pouze plní předpisy, a i když s nimi zjevně nesouhlasí, nijak se proti nim nebouří. Později se z většiny zaměstnanců v čele s Pavlem, spolupracovníkem StB, stávají revolucionáři bojující za pravdu a svobodu. Za důležitější ale můžeme považovat paralelu, kterou vytvořil autor mezi příběhem hlavní postavy a dobou socialismu v našich dějinách. O Československu hovoří jako o zemi, která se nechá dobrovolně znásilňovat deviantem. Podobnost můžeme sledovat v tom, že se Anna záměrně stává milenkou náměstka ředitele, aby jí zajistil přijetí na vysokou školu. *„Jsme v zemi propletené deviantem. To, že mu podržela a cítila něco jako rozkoš, nebylo o nic morálně zrůdnější než jít do prvomájového průvodu, děkovat deviantovi za jeho existenci a jako orgasmus inkasovat možnost dále mu sloužit v milované profesi.“*[108]

Otázka adaptability je v knize *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* klíčových tématem. Tři hlavní postavy řeší dilema, jestli se ve svém vlastním zájmu přizpůsobit požadavkům režimu, nebo se vzepřít a nést následky. Podrobně jsme se tímto tématem zabývali v kapitole o postavách. Jaké je ale vyznění textu a na kterou stranu se přiklání autor? Dalo by se říci, že kritizuje obě, jak to, že se vlivem přizpůsobení stává z Marka pragmatický chladný

[107] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta*. Brno, 1995. s. 225. ISBN 80-85867-76-1.
[108] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. s. 60. ISBN 80-902048-8-0.

člověk s potřebou povyšovat se nad druhé a dokazovat jim svůj úspěch, tak to, že se Pavel ani v době porevoluční nedokáže postarat sám o sebe, i když ho už nikdo neomezuje.

V knize *Premiér a jeho parta* se hlavní postava Robert vyjadřuje k tomuto tématu často v souvislosti s historií Československa. Kritizuje ho jako *„nejadaptabilnější zemi Evropy“*[109], což dokládá na různých dějinných zvratech, ale i na chování „obyčejných lidí“. Hovoří o tom, že je Čechům v podstatě vlastní se neustále přizpůsobovat, protože to mají v národní povaze. *„Můj národ přežil díky ústupu.“* [110]Konkrétně postavu Roberta autor konfrontuje s volbou adaptace ve dvou případech. V prvním se musí rozhodnout, jestli se postaví na stranu morálky a nezveřejní článek, který někoho ohrozí na životě, anebo jestli se přizpůsobí požadavku

vedení, a článek vydá. V druhém případě se ocitne v situaci, kdy si musí vybrat mezi korupcí a vlastní smrtí. Rozhodne se nepřizpůsobit a následně je zastřelen. *„Moje smrt byla směšná. Byl jsem spokojený.“* [111]

V posledních dvou románech se také objevuje tematika disidentu a undergroundu jako opaku adaptability. O disidentech se hovoří jako o lidech, kteří po dvou letech museli odejít z politiky, protože nebyli schopní se adaptovat na situaci po roce 1989, stejně jako to nedokázali dříve. Také se o nich hovoří jako o nepohodlných pro společenské svědomí. Podobně se objevuje i motiv zkrachovalého zpěváka: *„Dvacet let šil do bolševika, tleskali mu, a teď? (...) Musí ho potrestat za to, že svýho času dohlídl dál, než ostatní a měl odvahu za tím jít.“*[112] Underground je zobrazován v souvislosti s Pavlem, postavou díla *Obsluhoval jsem prezidentova poradce,* který je konfrontován s pohledem na svůj život, když potká přítele z mládí, kdy byli spolu v jistém undergroundovém uskupení. *„Nedávno jsem potkal kámoše z tý doby. Byl otrhanej, zchlastanej, špinavej a smrděl. (...) Řekl mi, že Láďa je zavřenej – vydával nějakej časopis. Ale co dělám já?“* [113]Pavel opět uvažuje nad tím, jestli je hodnotnější přizpůsobit se komerci a vést tzv. spořádaný život, nebo být věrný svobodnému uměleckému vyjádření a nést následky.

S tímto tématem také souvisí autorův dovětek souborného vydání *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* a *Premiér a jeho parta* (1995), psaný v Londýně v březnu 1995. Při psaní

---

[109] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta*. Brno, 1995. s. 289. ISBN 80-85867-76-1.
[110] Tamtéž, s. 364
[111] Tamtéž, s. 362
[112] Tamtéž, s. 277
[113] NEZVAL, Martin. Obsluhoval jsem prezidentova poradce. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta*. Brno, 1995. s. 136. ISBN 80-85867-76-1.

románu *Premiér a jeho parta* si pokládal dvě otázky, přičemž první z nich se týká právě tematiky ústupu. Hovoří o tom, že Židé v roce 1945 prohlásili, že: *„Už nikdy nikdo nesmí nikde na světě beztrestně zabít Žida jen proto, že je Žid. Už nikdy nesmí jít Židé na smrt jako ovce.“* [114]To už také zaznělo několikrát v samotném díle. Dále pak hovoří o tom, že se Češi několikrát v historii zbavili tzv. nenáviděného, například v roce 1918 či 1945. Jenže vzápětí přišlo další a jakou tedy máme jistotu, že nás nečeká nové nenáviděné v nejbližší době? Tvrdí, že Židé svým prohlášením vytvořili mez, kterou nelze překročit, a právě taková nám Čechům chybí, protože kdybychom takovou měli, už nikdy později nebudeme moci prohlašovat, že taktický ústup znamená přežití.

4.2.2 Sametová revoluce a „revolucionáři“

V této části nebudeme hovořit přímo o průběhu revoluce a jejích hlavních osobnostech, ale o reakci hlavních a vedlejších postav na společenské změny, konkrétně na obrat v jejich chování.

V povídce *Anna sekretářka* se setkáváme s prostředím Československého rozhlasu, kde je vytvořen akční výbor paradoxně pod vedením Pavla, bývalého spolupracovníka StB, který se nyní silně angažuje na průběhu revoluce. Anna ve svých myšlenkách trefně vystihuje proměnu, kterou přes noc prošla společnost. Z dřívějšího tichého nesouhlasu se stal hlasitý odpor. *„Nebylo pro ni tajemstvím, že ještě včera se mnozí pískající cpali do strany k., jelikož v ní spatřovali jistotu a záruku intenzivního postupu k zaměstnaneckému Matternhornu.“*[115] Pavel od sebe odpoutává pozornost obviněním vedení, že kolaborovalo, a dokonce konkrétně Annu označí jako spolupracovnici StB, která na něj byla údajně nasazená, a obviňuje ji také z manipulování s Josekem. *„„Fuj!“ řev, hvízdání. Potřeba obětního beránka byla akutní. (...) V nenávisti vůči někomu se u nás lidé rádi stmelují.“*[116]

Motiv takto zaměřené kritiky se také objevuje v *Obsluhoval jsem prezidentova poradce.* Marek, který v knize působí jako poměrně necharakterní člověk, který se přizpůsobuje podmínkám režimu v době tzv. přestavby země, zaujme nekompromisní postoj a stane se členem Občanského fóra, promlouvá na Václavském náměstí a je navrhován do parlamentu. Stává se také čelním představitelem Občanského fóra na vysoké škole, kde je učitelem.

---

[114] NEZVAL, Martin. *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. s. 365. ISBN 80-85867-76-1.
[115] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. s. 104. ISBN 80-902048-8-0.
[116] Tamtéž, s. 107

Revoluce se stává záminkou pro vyřizování osobních účtů a léčení vlastních komplexů na spolupracovnících. Jeden z docentů je také obviněn z kolaborace a jeho kolegové odhlasují, že bude mít do školy zakázán vstup. Přitom většina z nich ví, že je dobrý člověk, ale neodváží se odporovat. *„Nedokázal jsem jít za doc Černesem. Tak, jako to nedokázala většina. Slušný člověk je špatným svědomím pro okolí.“* [117] Nezval kritizuje lidskou zbabělost, neschopnost odporu vůči většině a stmelování nenávistí. Vede nás to opět k úvahám nad povahou českého národa poznamenaného totalitními režimy. Existuje něco jako národní povaha?

4.2.3 Mafie a korupce

V knize *Premiér a jeho parta* se tematizuje polistopadová mafie, převážně ruská. Autor ji kritizuje prostřednictvím postav, které jsou z její strany vydírány a mafií manipulovány. Důležité ovšem je, že se Nezvalova kritika nevztahuje pouze k samotné mafii, u které spíše konstatuje její přítomnost, ale používá jí jako spouštěč pro chování postav a následnou kritiku jejich morálních hodnot.

Na výhružky reagují pochopitelným strachem nejenom inkriminované postavy, ale i jejich okolí, které si ve většině případů zachovává odstup, a z obavy o své vlastní zájmy postiženým neposkytnou pomoc. Souvisí s tím také adaptabilita, kterou jsme popisovali v předchozí kapitole. Za ústupek by se dalo považovat například rozhodnutí nevydat článek zabývající se právě mafií.

S tímto tématem také souvisí korupce v politice, která má návaznost na novinářské prostředí. Hlavní postava žurnalisty je zapletena do série manipulací ze strany premiéra Valacha, předsedy Konzervativní strany. Nabídnou mu kompromitující materiály na místopředsedu Vladimíra Lorenze, který zneužil svou moc při privatizování podniku. Ve skutečnosti jde také o vnitrostranický boj, protože Lorenz si získával přílišnou popularitu, a ohrožoval tak předsedu strany. Je jakýmsi obětním beránkem, aby odvrátil pozornost, protože do privatizačních podvodů jsou zapleteni i jiní poslanci. Toto téma bylo v 90. letech aktuální. Můžeme například pozorovat jistou podobnost s tzv. kauzou „olovo“, kdy měla být zdiskreditována politička ČSSD Petra Buzková a do případu byli zapojení i novináři Mladé Fronty Dnes. [118] Celá situace vyvrcholí závěrečnou scénou románu, kdy se Robert setkává se samotným Valachem osobně. Je vydírán materiály, které ho usvědčují z vraždy, a dostane

---

[117] NEZVAL, Martin. *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta*. Brno, 1995. s. 208. ISBN 80-85867-76-1.
[118] RADOVANOVIČ, Dušan. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše.* Praha, 2017. s. 161. ISBN 978-80-87530-15-3.

nabídku, že pokud se zaváže ke spolupráci s Konzervativní stranou, nebudou použity. *„Budete lidem podsouvat fakta, co je ujistí, že žijí v absolutně demokratické společnosti. V absolutně demokratické společnosti, jejímž symbolem jsem a budu já; jako jím byl kdysi Masaryk, Kennedy, Reagan. A když budu já symbolem demokracie, budou všichni podnikatelé, kteří mě potřebují – a kteří velcí podnikatelé by mě v tomto případě nepotřebovali – inzerovat ve vašem deníku"*[119] Ukazuje se, jak je politika propojená s mafií, žurnalistikou a podnikatelským vlivem. *„Čím více budu na spolupráci s mafiemi vydělávat, tím více budu moci prosazovat svobodu a demokracii. Jsou to paradoxy. Ideály jsou krásná věc, jenže kdo je chce prosazovat, musí počítat s tím, že se zašpiní."* [120]Můžeme se tak zabývat otázkou míry morálky v politickém prostředí. Existuje vůbec nějaká? Nezvalovy postavy svým chováním naznačují negativní odpověď, politiku nazývají taktikou a doslovně ji oddělují od významu slova poctivost. V poslední chvíli se Robert zamýšlí nad principem mravnosti, kterému se vždy vysmíval, ale teď mu i přes logické řešení přizpůsobení se okolnostem připadá jako jediné východisko. Volí tedy smrt. Nad jeho tělem posléze Valach konstatuje, že jeho osobu využijí k tomu, aby se veřejně postavili proti organizovanému zločinu a mafii. *„Udělá nám skvělou image."*[121] Tím završuje hořkou směšnost situace a vyznění bezvýchodnosti situace.

4.2.4 Žurnalistika

Převážná většina děje knihy *Premiér a jeho parta* se odehrává v porevolučním novinářském prostředí. Autor odhaluje jeho zákulisí a ničí jakékoliv iluze.

Nezvalova kritika se zaměřuje na absenci určité morálky, která by měla v tomto povolání panovat. *„Žurnalistika je řemeslo jako každý jiný. Zedník taky staví jednou kostel a podruhý bordel a nikdo ho z nemorálnosti neobviňuje."*[122] Zabývá se také srovnáním postavení novináře za normalizace a po roce 1989. Hrdina hovoří o roli žurnalisty jako o sluhovi režimu ovládaném předními politiky, snaží se zdůrazňovat nově nabytou svobodu a ukázat jim, že jim už nebude sloužit, za což na konci románu doplatí svým životem.

Robert také polemizuje o úkolu novináře sdělovat pravdu. Prochází proměnou, kdy se posunul od vysokoškolského ideálu absolutní pravdivosti ke kompromisům. *„Na fakultě nám přednášeli. že více než pravda jednotlivého faktu je vítězství dělnické třídy. Nehodlali jsme*

---

[119] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiéra jeho parta*. Brno, 1995. s. 348. ISBN 80-85867-76-1.
[120] Tamtéž, s. 355
[121] Tamtéž, s. 363
[122] Tamtéž, s. 274

tenhle blud respektovat (...) Od deseti let jsem toužil dělat novináře, abych razil cestu pravdě. Co na tom, že nesdělím celou pravdu?"[123] Zároveň ale sám k sobě vyjadřuje odpor. Nezvalovy postavy se obecně vyznačují jistou nestálostí v názorech a rozporech mezi svými ideály a skutečným jednáním.

Kriticky se také staví ke čtenářům. Tvrdí, že jsou zvyklí na přefiltrované zprávy a nechtějí číst úplné informace, jejichž podávání připodobňuje k překapávané kávě a zbylému lógru. Úplná fakta by totiž vedla ke komplikovanosti a lidé chtějí jasné ohraničení dobrého a zlého. Jsou nejistí a požadují po novinářích jasné názory, o které mohou opřít ty svoje.

4.2.5 Partnerské vztahy a erotika

Ve všech námi zkoumaných Nezvalových knihách se setkáváme s nefunkčními partnerskými vztahy. Jsou často založené na lži, partneři jsou si nevěrní, nekomunikují spolu a setkávají se tak se vzájemným nepochopením. Často rezignují na představu harmonického vztahu a chovají se zcela pragmaticky. *„Nikde přece není psáno, že máme být šťastný. (...) Důležitý je někoho mít."* [124]Hrdinové zůstávají v nešťastném manželství z neschopnosti opustit partnera či z vypočítavosti, navazují nové vztahy s praktických důvodů, jako je například hmotné zabezpečení a jiné. Příkladem může být Anna[125], která otevřeně a bez výčitek využívá své tělo k přijetí na vysokou školu. O správnosti svého jednání takřka nepochybuje a považuje ho ze své perspektivy za samozřejmé. Další ženská hrdinka Zuzana[126] zase využívá svého přítele a později i manžela Pavla k tomu, aby se jeho rodiče starali o její dceru, hmotně ji zabezpečili.

Sex je velkou hybnou silou v jednání postav jak mužských, tak i ženských. Nejvýrazněji se objevuje v díle *Anna sekretářka*, kde je popisován vulgárně a naturalisticky. V pozdějších Nezvalových dílech se s ním setkáváme také, ale ne v takové míře a detailnosti. Určitá pudová touha často vede postavy do složitých životních situací, které musí řešit. S tím se pojí také to, že každá z hlavních postav se setkává s nevěrou a často bývá i jejím samotným původcem.

---

[123] NEZVAL, Martin. Premiér a jeho parta. In *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiéra jeho parta*. Brno, 1995. s. 307. ISBN 80-85867-76-1.
[124] NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. s. 58. ISBN 80-902048-8-0.
[125] v povídce *Anna sekretářka*
[126] v románu *Obsluhoval jsem prezidentova poradce*

4.3 Srovnání

Vzhledem k tomu, že předmětem naší práce je tvorba dvou autorů, logicky se nabízí jejich srovnání. Musíme ale konstatovat, že literární produkce Jana Jandourka a Martina Nezvala je ve svých tématech i formě poměrně dost rozdílná. Oba ale do svých knih zařazují kritiku soudobé společnosti v mnoha rozdílných aspektech. Nejprve tedy porovnáme shodné předměty jejich kritiky. Pokusíme se zjistit, v čem jsou jejich názory totožné a v čem se liší. Následně budeme srovnávat jejich kritiku jako takovou.

Je třeba říci, že odlišnost témat je závislá na době, kdy se děj odehrává. Knihy *Anna sekretářka*, *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* a *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* pojednávají z největší části o čase před Sametovou revolucí a společenská kritika obou autorů se tedy zaměřuje často na aspekty spojené s komunistickým režimem v Československu a jeho vlivem na chování postav v dílech. Nezval se převážně soustřeďuje na otázku adaptability jedinců s režimem, kdežto Jandourek se zabývá komunismem v souvislosti s jeho bojem proti církvi. Oba dva kritizují fanatismus moci, ať už ve spojení s náboženstvím u Jandourka, tak se spolupracovníky a přívrženci režimu u Nezvala. V dílech obou spisovatelů také můžeme nalézt scény z výslechů hrdinů Státní bezpečností. Oba vykreslují krutost jejích příslušníků a dovednou manipulaci s psychikou hrdinů. Dále se shodují v zobrazování revolučních událostí v listopadu 1989. Jak Nezval, tak Jandourek je pojímají s jistou ironií a nadhledem. Zvláště pak ukazují proměnu chování hrdinů, kteří se nechávají strhnout euforií situace a bojovně se účastí občanských fór, podepisují petice a promlouvají k lidu, i když toto jednání vyznívá kontrastně k jejich předchozímu konformnímu životu. Dalším z témat spojených s komunismem je zobrazení jeho představitelů, kteří se v důsledku pádu režimu musí vyrovnávat se svou novou společenskou pozicí. Tragický je především příběh soudruha Bezdíčka[127], který se pod tlakem své vlastní paranoi a strachu zhroutí a spáchá sebevraždu. S jistou ironií a despektem na něj pohlíží Martinin otec, též bývalý komunista, se kterým se postava Kamila setkává v samém závěru knihy. Až sentimentálně vzpomíná na počátky režimu v Československu, odmítá jeho zločiny a vypráví Kamilovi o svém socialistickém románu *Rudá brázda*. Hovoří o své práci na ministerstvu vnitra jako o pouhé úřední činnosti, která neměla nic společného se zločiny páchanými stranou. To se dá považovat za typický alibismus osob podílejících se na totalitních režimech, kteří se ohrazují tím, že byli pouze malými součástkami v soukolí. To ovšem neznamená, že nemají na výsledku svůj podíl viny. Oba autoři tedy pohlíží na dobu před rokem

[127] v knize *Škvár*, který se ovšem odehrává až po roce 1989

1989 se značnou kritikou, kterou vyjadřují pomocí svých postav, jejich charakterů a jednání. Je to logické vzhledem k tomu, že jejich díla vycházela v 90. letech či po roce 2000 a pravděpodobně v nich stále rezonovala životní zkušenost v nesvobodné zemi. Knihy odehrávající se po roce 1989 jsou ve svých tématech různorodé, ale oba spisovatelé se v nich věnují kritice společnosti 90. let. Nezval se opět vrací v *Premiérovi a jeho partě* k otázce adaptability, tentokrát v souvislosti s mafií a korupcí v politice. Jandourek se spíš soustřeďuje na literaturu a nové trendy ve společnosti v případě *Škváru*.

Kritika novinářské práce se objevuje u obou. Jandourek se jí zabývá spíše okrajově[128], ale Nezval se jí věnuje více do hloubky. V díle *Premiér a jeho parta* uvažuje nad otázkou žurnalistické etiky, povinnosti sdělovat celou pravdu a rozdílem postavení novináře v současnosti a v bývalém režimu. Pro oba autory je toto téma příznačné, protože jsou novináři, a mají tak k prostředí české žurnalistiky blízko. Zobrazují jeho negativní aspekty a boří čtenářovy iluze o poslání novináře a jeho předpokládaných charakterových vlastnostech. Redakční porady jsou ukazovány jako schůzky znuděných ignorantských osob, které se pouze snaží zaplnit předepsané řádky, tiskové konference jako setkání ostřílených „pisálků“, kteří se jich účastní pouze z důvodu připraveného občerstvení apod. Na celý tento svět je pohlíženo s ironií vlastní jeho znalcům a konkrétně Nezval na něj pohlíží s velkým despektem.

Oba také zobrazují soudobou politickou scénu. Martin Nezval se jí zabývá převážně v díle *Premiér a jeho parta*, kde se prostřednictvím postavy premiéra Valacha a jeho spolupracovníků vyjadřuje ke korupci, spolupráci s mafií a podvodům v oblasti privatizace stáních podniků. Dále pak knihu *Obsluhoval jsem prezidentova poradce* uvádí scénou, kdy se hlavní postava setkává ve vinárně s prezidentem Václavem Havlem a jeho společností. Celá epizoda vyznívá směšně a ironicky díky konzumaci alkoholu a chování celé skupiny prezidentových přívrženců. V jeho dílech se obecně objevují také narážky na disidenty v politice a jejich neschopnost přizpůsobit se novým podmínkám. Také Jandourek místy zobrazuje porevoluční politiky, a to prostřednictvím promluv postav, zvláště pak v knize *Škvár*.

Pokud budeme vycházet z myšlenky, že tvorba autorů koresponduje určitým způsobem s jejich osobním životem, můžou nám to knihy Jandourka i Nezvala jen potvrdit. Oba se v tomto pojetí shodují. První z nich do svých textů vetkl svou křesťanskou víru a osobní zkušenost s fungováním církevních institucí. Dále také můžeme spatřovat vliv sociologie při jeho kritice minulé i současné společnosti. Oba autoři také zúročili své zkušenosti z žurnalistiky, zvláště

[128] v knize *Když do pekla, tak na pořádné kobyle*

pak Nezval se na ni výrazně soustřeďuje. Další shodu najdeme také v zobrazení tvůrčího procesu spisovatele. Jandourek tomuto tématu dokonce věnoval celou knihu. A v poslední řadě také zkušenosti s životem v minulém režimu, s revolučními událostmi a následnou dobou uvolnění jsou pro oba důležitým impulsem, a proto témata s tím spojená zaujímají v jejich dílech přední místo.

Jako shodná se nám jeví v poslední řadě také jejich práce s literárními postavami. Oba dva na nich staví svou kritiku. Prostřednictvím jejich charakterů a jednání se vyjadřují k historickým událostem a celkovému vývoji společnosti. Ostatně i samotní hlavní protagonisté textů jsou pojímáni jako příklad některých charakterových jevů, které považují autoři za příznačné pro celou společnost a stávají se tak konkrétním příkladem.

Za rozdílný můžeme v jejich dílech považovat celkový přístup k textu. Jandourek sice stejně jako Nezval využívá populární žánry literatury, ale nesnaží se je skandalizovat. Nezval naproti tomu volí kontroverzní témata i jazyk, který celé vyznění umocňuje. Druhý autor je střízlivější ve výběru jazykových prostředků a motivů. Také komika u každého autora spočívá na jiném základu. Jandourek využívá výrazněji k jejímu dosažení ironii a sarkasmus, kdežto druhý autor ji zakládá spíše na hře s jazykem. Je otázka, nakolik je přehršel vulgarit v díle skutečně prostředkem humoru. Jak už jsme podotkli, témata jejich knih odehrávajících se až po revoluci jsou rozdílná v motivech a tématech. Jandourek se převážně zabývá kritikou soudobé literární kultury a novými trendy ve společnosti. Nezval se spíše soustřeďuje na politickou scénu a korupci v ní, nezabývá se například vůbec náboženstvím, které je i na základě osobní zkušenosti výrazným motivem u Jandourka.

Vzhledem k rozdílnosti tvorby obou spisovatelů a celkových témat jejich knih je poměrně obtížné nalézt další podobnosti v předmětech jejich kritiky. Společné mají ale ironické vidění světa, snahu o humor a komplikovanou psychologii některých postav, které si často odporují ve svých názorech a konání. Oba dva také tvoří na přelomu 90. let 20. století a 21. století, kdy se vlivem společenské situace mění česká literární kultura a je pro ni příznačné odtabuizování některých témat, vzestup žánrů populární literatury a kritika společnosti. To jsou ovšem jedny z mála znaků, které můžeme v jejich tvorbě považovat za shodné. Jejich autorský styl, výběr témat i žánrové zařazení textů je velmi odlišné. Obecně však můžeme říci, že píší oba knihy nenáročné a zabývají se ve své době aktuální společenskou tematikou, na kterou reagují, a podávají ji s humorem.

5 Závěr

V rámci této kapitoly předložíme souhrnné výsledky našeho zkoumání. Nejdříve v základních obrysech představíme tvorbu jednotlivých autorů, jejich témata a jazykové zvláštnosti. Dále se pak budeme věnovat výčtu společensko-kritických tendencí v jejich tvorbě, jak svoje negativní postoje předkládají čtenáři v textech a výsledky našeho srovnání obou spisovatelů. V poslední části závěru zhodnotíme šířeji dosažení našich cílů a navrhneme další možnosti zkoumání tématu.

Všechna tři zkoumaná díla Jana Jandourka jsou značně rozdílná ve svých formách i tématech. *Škvár* je románem, jehož hlavním předmětem zájmu je literatura, v *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* se autor zabývá otázkou náboženství a *Mord* je pokus o detektivní román. Jandourek využívá hojně ironii a nadsázku, kterou podporuje své kritické postoje. Četně se v jeho dílech také objevují výčty, které jsou zdrojem humoru a napomáhají satirickému vyznění díla. Jako motivy využívá soudobou populární kulturu, náboženství, nové trendy v porevoluční společnosti, partnerské vztahy, literaturu, společnost před rokem1989 a před ním, žurnalistiku.

Za hlavní pilíře kritiky můžeme považovat literaturu a náboženský fanatismus. Literatura se nejvíce objevuje v díle *Škvár*, kde Jandourek vyjadřuje svůj negativní postoj k situaci v české literatuře po roce 1989. Pokud budeme postupovat chronologicky z hlediska vzniku díla a jeho recepce, jako první vyjadřuje svůj negativní postoj k spisovatelům. Ironizuje je nejenom konkrétně, v případě Vrány, ale také obecně jako společenství sebestředných figurek se zastaralými postupy. Dále se zabývá samotným vznikem díla, kdy postava Kamila komentuje své psaní románu zcela pragmaticky a má za cíl pouze napodobovat zažité stereotypy v textech populární literatury. Čtenáře hodnotí jako nepříliš inteligentní jedince, kteří nedokáží ocenit náročnou literaturu a uchylují se ke konzumaci prostých knih, které nevyžadují žádné hlubší porozumění, jsou předvídatelné a jejich myšlenky snadno rozluštitelné. Tento fakt dokládá i na nakladatelské praxi, jejíž produkce odpovídá požadavkům čtenářů. Ve spojitosti s tím také hovoří o situaci na knižním trhu, který je zahlcen množstvím titulů, které pak často končí v obchodech se zlevněnou literaturou. Jeho kritika se též obrací k té literární, kdy ironizuje odborníky na literaturu. V jeho knihách jsou zobrazeni jako karikatury a zesměšňováni pro své postoje. Jejich existenci nepovažuje pro fungování literární kultury za podstatnou a vytýká jim zaujatost, přílišnou negativitu a nepochopení. Tyto své postoje konkrétně dokládá na příběhu hlavního hrdiny, spisovatele Kamila.

Své zkušenosti a znalosti, které získal studiem teologie, Jandourek využívá převážně v částečně autobiografickém díle *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Kritizuje fungování katolické církve a jejích představitelů za komunistického režimu. Porovnává praktiky totalitního režimu s církevními a otevírá otázku narušení jedincova charakteru v důsledku ovlivnění ideologií. Zabývá se i líčením postoje komunismu ke katolictví a vyjadřuje svůj negativní postoj k spolupracovníku Státní bezpečnosti z řad duchovenstva. Formuluje svůj názor na konkrétní chování kleriků, jejich učitelů a k fungování náboženských institucí obecně. Jedním z hlavních aspektů, které kritizuje je fanatismus, a to nejenom v tomto odvětví víry, ale také v jiných. Kupříkladu se věnuje východním učením, které pod taktovkou zkušených manipulátorů a psychicky narušených jedinců může mít na věřící závažné dopady. Na rozdíl od kritiky literatury, kterou pojímá s jistou ironií a humorem, v otázkách víry se vyjadřuje s vážností situace, ve které se nacházejí hrdinové jeho románů. Bylo by ostatně kontroverzní a možná i nevhodné hovořit s humorem o zrůdnostech komunistického režimu, kterých se dopustil na církvi, o sexuálním zneužívání nebo o pobytu v psychiatrických léčebnách z důvodu náboženského fanatismu. To si Jandourek patrně zcela uvědomuje. Pokud se ve spojitosti s tímto tématem objevuje žertování, tak pouze okrajově.

Kriticky také autor pohlíží na nové trendy, které se objevily ve společnosti v 90. letech v důsledku znovuzískané svobody. Pohlíží na ně ale s jistou shovívavostí, humorem a pokládá je pouze za výstřelky nové nastupující generace, která má potřebu se jakýmkoliv způsobem odlišovat od té předchozí. Stejný názor zaujímá k populární kultuře ve smyslu hudby a televizní zábavy. V jeho dílech se rovněž objevuje tematika drog vyznívající v negativním smyslu a v poslední řadě se také zabývá kritikou žurnalistiky a jejího prostředí.

Martin Nezval se oproti Jandourkovi ve svých dílech více shoduje v tématech a společensko-kritických postojích. Jeho texty se zabývají převážně kritikou adaptability jedince ve více směrech. Dále pak životem v totalitním státě, průběhem revoluce i fungováním společnosti po pádu komunismu. Autor se zaměřuje obecně na partnerské vztahy a sex, v neposlední řadě na žurnalistiku, mafii a korupci v politice. Jeho díla jsou specifická svým jazykem, jehož typickým prvkem je velké množství vulgarismů, slangu a nespisovných slov, zvláště pak v díle *Anna sekretářka.*

Za nejdůležitější předmět kritiky v Nezvalových dílech lze považovat adaptabilitu jedinců v různém kontextu. Nejčastěji autor hovoří o přizpůsobivosti hrdinů k požadavkům komunistického režimu a jeho představitelů, například v podobě výše postavených pracovníků či učitelů. Jako nejsilnější téma se to projevuje v díle *Obsluhoval jsem prezidentova poradce,*

kde se jednotlivé hlavní postavy potýkají právě s volbou, jestli se ve svém domnělém zájmu adaptovat, anebo nést za svůj negativní postoj důsledky. Podobně se také hovoří o Československu jako o zemi typické pro svou přizpůsobivost v knize *Premiér a jeho parta*, kde se také hrdina konkrétně vypořádává s podobnou volbou jako postavy v předchozím románu. Na rozdíl od nich ale odmítne a nese za to následky. Martin Nezval se k této otázce dokonce přímo vyjadřuje v poznámce na konci souborného vydání obou titulů. Tvrdí, že je potřeba jasně vymezit hranice, stejně jako to udělali Židé v roce 1945.

Na listopadové události roku 1989 nazírá kriticky z hlediska proměny jedinců, kteří se navzdory své minulosti paradoxně angažují jako revolucionáři. Negativně pohlíží i na hledání obětních beránků, na které byl uvalen nahromaděný vztek většiny a neschopnost se vzbouřit proti takovémuto léčení komplexů.

Hovoří o mafii a korupci v politice, zvláště v knize *Premiér a jeho parta* se setkáváme s jeho kritickým postojem k fungování vedoucích politiků a jejich vlivu. Do postavy Valacha vetknul svůj negativní názor na manipulaci, vydírání, korupci a podobné aspekty. V tomto díle se samozřejmě vyjadřuje k žurnalistice prostřednictvím postavy novináře Roberta a jeho úvah o novinářské etice a zkorumpovanosti. Posledním aspektem, který jsme v díle autora zaznamenali, je kritika nefunkčních partnerských vztahů a vypočítavá manipulace žen pomocí sexu.

Cílem naší práce byla nejenom analýza děl obou spisovatelů, ale i jejich následná komparace. Jak už jsme ale podotkli v kapitole s názvem *Srovnání*, během rozboru děl jsme zjistili, že se v aspektech, které kritizují, Jandourek s Nezvalem příliš neshodují. Společným rysem je pro ně kritika společnosti obecně, jak už napovídá samotný název práce. Konkrétně se oba shodují v negativním postoji k žurnalistickému prostředí i tomuto povolání jako takovému. Dále oba reflektují revoluční události roku 1989 a chování jedinců v nově nastalé situaci. S tím souvisí i zobrazování života v komunistickém režimu a jeho vlivu na chování hrdinů i celé společnosti. V neposlední řadě se také shodují v zobrazení soudobé politické scény, i když Nezval je v tomto ohledu výraznější. Určitým způsobem oba také kritizují fanatismus. Jandourek v kontinuitě s náboženstvím a vírou obecně, kdežto druhý autor spíše v souvislosti s režimem.

Pokud pomineme společenskou kritiku, oba se shodují v tom, že využívají žánrů populární literatury. Dále pak jako jeden ze základních stavebních prvků textů využívají humor,

každý ovšem v jiné formě. Oba také pracují s psychologií postav v tom smyslu, že se jejich prostřednictvím vyjadřují k různým jevům ve společnosti.

Celkově ale musíme podotknout, že se jejich tvorba velmi liší, i když jsme se pokusili hledat shodné prvky námi vybraných textů. Je tomu tak nejenom v tématech a motivech, ale i ve výběru jazykových prostředků. Obecně Nezvalova díla působí více „na sílu“ skandalizujícím a spíše plytkým dojmem, i když se věnuje některým závažným tématům. Jandourkův styl je více umírněným ve vyjadřování i formě, a i když se dotýká kriticky některých rysů společnosti, jeho postoj není tak radikální. Dalo by se říci, že na věci nahlíží s větším pochopením než druhý autor. O tom také ostatně vypovídá literární kritika. Nezvalova díla jsou nahlížena s větším despektem, ač jde o subjektivní postoje kritiků, soudíme, že jsou v mnohém vypovídající.

Cílem této bakalářské práce byla narativní analýza děl Jana Jandourka a Martina Nezvala se zvláštním zřetelem na jejich kritiku společnosti a následná komparace těchto tendencí. Tento cíl můžeme považovat za splněný. Během výzkumu jsme se potýkali s mírným nedostatkem v oblasti nedostatečného množství odborných pokladů, ze kterých bychom mohli vycházet. Jejich díla ale nabízí další možnosti zkoumání. Bylo by možné zaměřit se hlouběji na rozbor náboženských motivů v díle *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Dále by bylo zajímavé tvorbu obou autorů analyzovat z hlediska populární literatury. Oba dva pracují s jejími žánry, a proto je nasnadě je například zkoumat s ohledem na nepsaná pravidla těchto útvarů. V některých námi sledovaných dílech se objevují znaky postmoderní literatury, bylo by tedy zajímavé je analyzovat z tohoto hlediska. V neposlední řadě by bylo možné také porovnat jejich postoje vůči společnosti s těmi reflektovanými v současné literatuře. Jakým způsobem se proměnila reflexe normalizace a revolučních událostí v literární kultuře? Nahlíží se na ni jinak s větším časovým odstupem? Bylo by možné se také zabývat politickou satirou, které se v současnosti věnuje například Michal Viewegh a porovnat ji s námi vybranými autory a tak dále. Možností dalšího zkoumání je skutečně velké množství a současná česká literatura nabízí mnoho podkladů pro budoucí bádání.

Summary

The bachelor thesis deals with social-critical tendencies in contemporary Czech literature with focus on narratology analysis of Jan Jandourek´s and Martin Nezval´s proses and their successive comparation. The first part of the thesis describes the situation in Czech literary culture after year 1989 in basics and its next progression. It concentrates on popularity of individual genres and their authors. The next two chapters contain narratology analysis of both author´s pieces. They deal with genre classification of chosen texts, their basic themes, composition and narrator. The last part is about the language structure and characters in individual narratives. The main part of the thesis uses classification method to examine aspects of society which both authors criticize. At last there is synthesis and final comparation. At the end of the thesis, the founded information from analysis of both authors books are summarized with using synthesis method primarily with focus on the criticism of the society.

The objective of the bachelor thesis analyzed social-critical tendencies in chosen proses by Jan Jandourek and Martin Nezval, followed by comparison. We found out that Jandourek mainly deals with religion, literature, new trends in society and pop culture. Nezval is focused on national history and the question of adaptability, mafia, corruption and politics. They do not match in topics selection but they both criticize journalism and the communist regime.

6 Použitá literatura

Prameny

JANDOUREK, Jan. *Škvár.* Praha, 1999. ISBN 80-85906-70-8.

JANDOUREK, Jan. *Mord.* Praha, 2000. ISBN 80-86202-37-2.

JANDOUREK, Jan. *Když do pekla, tak na pořádné kobyle.* Praha, 2000. ISBN 80-86202-74-7.

NEZVAL, Martin. Anna sekretářka. In: *Anna Sekretářka a další povídky*. Ostrava, 1996. ISBN 80-902048-8-0.

NEZVAL, Martin. *Obsluhoval jsem prezidentova poradce. Premiér a jeho parta.* Brno, 1995. ISBN 80-85867-76-1.

Sekundární literatura

FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích.* Praha, 2014. ISBN 978-80-200-2410-7.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání.* Praha, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

HRTÁNEK, Petr. *Kacíři, rouhači a ironikové: (v současné české próze).* Brno, 2007. ISBN 978-80-7368-286-6.

HRUŠKA, Petr – MACHALA, Lubomír – VODIČKA, Libor et al. (eds.). *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Praha, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.

MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště. Bilance polistopadové prózy.* Praha, 2001. ISBN 80-7243-139-0.

MACHALA, Lubomír (ed.). *Panorama české literatury 2. díl (po roce 1989).* Praha, 2015. ISBN 978-80-242-5054-0.

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NOVOTNÝ, Vladimír. *Mezi moderností a postmoderností: úvahy o typologii české prózy z konce tisíciletí.* Praha, 2002. ISBN 80-86370-10-0.

PILAŘ, Martin. *Vrabec v hrsti, aneb, klišé v literatuře.* Praha, 2005. ISBN 80-7363-021-4.

RADOVANOVIČ, Dušan. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše.* Praha, 2017. ISBN 978-80-87530-15-3.

Internetové zdroje

BÍLEK, P. A. Jak jsem nečetl Nezvala…. *Tvar* [online]. 1994, 5(8), s 8 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/8/8.png

HUVAR, Michal. Lokaj boha uznání. *Tvar* [online]. Praha: 1994, 5(13), s 21[cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/13/21.png

JANDOUREK, Jan. Každý umělec musí být řemeslník. *Host* [online]. 2008, 24 (6), s 2 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/6-2008/kazdy-umelec-musi-byt-remeslnik

JELÍNEK, Milan – VEPŘEK, Jarmil. Vulgarismus. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny,* 2012-2018 [online]. [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VULGARISMUS

KOŠNAROVÁ, Veronika. Jan Jandourek. In *Slovník české literatury po roce 1945*, 2015 [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1649&hl=jandourek+

KRATOCHVIL, Jiří. Obnovení chaosu v české literatuře. *Literární noviny* [online]. 1992, 3 (47). s 5 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 1210-0021. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/3.1992/47/5.png

KUDLÁČ, Antonín K. K. Jak zavraždit detektivku. *Aluze* [online]. 2001, 2001 (2) [cit. 20.10. 2018]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2001_02/jandourek.php

MACHALA, Lubomír – KOŠNAROVÁ, Veronika. Martin Nezval. In *Slovník české literatury po roce 1945*, 2009 [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=469&hl=nezval+

MACHALA, Lubomír. Obnovení svéprávnosti. Jak se v polistopadové době změnilo postavení a funkce české literatury? *Host* [online]. 2004, 20 (10), s 12-16 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/obnoveni-svepravnosti

NOVOTNÝ, Vladimír – BLÁHOVÁ, Kateřina. Lubomír Machala. In *Slovník české literatury po roce 1945*, 2007 [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=509&hl=machala+

NOVOTNÝ, Vladimír. Dvakrát Jan Jandourek. Román coby škvár aneb Utrpení mladého postmodernisty. *Tvar* [online]. 1999, 1999 (18), s 22 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/1999/18/22.png

PEŇÁS, Jiří. Pokušení zběhlého pastýře. In: *janjandourek.wz.cz* [online]. [cit. 20.10. 2018]. Dostupné z: http://janjandourek.wz.cz/rec2.htm

PILAŘ, Martin. Od ničeho k ničemu. In*: janjandourek.wz.cz* [online]. [cit. 20.10. 2018]. Dostupné z: http://janjandourek.wz.cz/rec1.htm

RÁSOCH, J. Jan Jandourek. In Cesty víry [televizní pořad]. ČT2, 10. 12. 2017. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1185258379-cesty-viry/217562215500010-novinar-v-klerice

SCHINDLER, Michal. Jandourkův mord. *Tvar* [online]. 2001, 2001 (7), s 20 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://old.itvar.cz/cz/2001/07-2001-333.html

ŠÍCHA, Petr. Jan Jandourek. In *Uchem jehly* [televizní pořad]. ČT2, 10. 4. 2011. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10314156487-uchem-jehly/211562216200004

ŠOFAR, Jakub. WS krouhač v českým hy chy ky ry dy ty ny. *Tvar* [online]. 1994, 5 (8), s 9 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/8/9.png

ŠTEFAŇÁKOVÁ, Radka. Jak jsem četla Nezvala…. *Tvar* [online]. 1994, 5 (8), s 9 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/8/9.png

ŠTIPL, Zdeněk. Hlavně hodně a hodně vyprávět. *Tvar* [online]. 2000, 2000 (18), s 20 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://old.itvar.cz/cz/2000/18-2000-360.html

Ze čtenářského deníku Aloise Burdy. Jan Jandourek: Když do pekla, tak na pořádné kobyle. *Tvar*. [online]. 2000, 2000 (12), s 7 [cit. 20.10. 2018]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/2000/12/7.png